

VAN OLBRACHT

PODLYNÉ
PŘÁTELSTVÍ
HERCE JESENIA

PODIVNÉ PŘÁTELSTVÍ HERCE JESENIA

295 A

IVAN OLBRACHT

PODIVNÉ PŘÁTELSTVÍ

HERCE JESENIA

ROMÁN

1 9 1 9

IX. KNIHA „ŽATVY“

Nakladatel Fr. Borový v Praze

*Věnuji tuto knihu
přesladkému srdci své maminky.*

IVAN OLBRACHT

H A M L E T

V českých zemích jest jistě jen málo lidí, kteří by neznali jména Jiřího Jesenia. Jest to týž herec, jehož rychlému uměleckému vzrůstu se všichni podívujeme a který právě v posledních měsících dal svými výkony podnět k vášnivým, ale teď již trochu nudným polemikám o tom, zda jest herectví uměním výhradně reproduktivním, či má-li herec právo vlastním tvořením jíti za hranice pouhé výkonnosti. Kritik František Petera sice tvrdí, že nadšení obecenstva platí spíše Jiřímu Jeseniovi, hrdinnému poddůstojníku československého vojska od Terronu, než umělci, ale, kdo jest blíže obeznámen s naším divadelním životem, ví, že jest toto tvrzení jen jednou z průhledných zlomyslností Františka Petery, známého nenávistníka divadla, jemuž nikdy ani ctnost nebyla dosti špatnou, aby jí nedovedl obrátiti proti lidem, které by rád potřel.

V době, kdy se počala rozpřádati podivná změt událostí, jež daly směr nejen lidskému, ale i uměleckému životu Jeseniovu, nebyl, devětadvacetiletý, ovšem ještě na dnešní výši, ale byl již členem činohry Národního divadla a hercem uznávaným. Tehdy — bylo to roku třináctého — trávil divadelní prázdniny v malé osadě na Českomoravské vysočině. Zavedl ho sem kontrolor Procházka, bohatý a žertovný starý mládenec, jehož nitro však nepostrádalo ani jistých sentimentálních strunek;

a jedna z nich se občas rozezvučovala láskou k rodnému kraji. Samota asi deseti domků na příkré stráni není jinak místem vyhledávaným velkoměstskými výletníky, ale onoho léta sešla se tu společnost dosti hojná. Kromě Jesenia a kontrolora byli zde ještě mladí manželé architektovi Šupíchovi, nedávno promováný doktor filosofie Šamék a Klára Brožková, dívka, která toužila státi se zpěvačkou. Všichni se znali z Prahy a přišli sem uklidnit si nervy a nadýchat se lesního vzduchu.

Jednoho červencového jitra, když se Jesenius probudil v podkrovní komoře venkovské chalupy a obrátil se strakatých podušek hlavu k otevřenému okénku, viděl, že v sadě drobně prší a slyšel kapky vytrvale harašiti v lupení. Na vycházku do lesa nebylo tedy ani pomyslení. Přes to, nezvyklý povalovati se, vstal, celý se omyl ve džberu vody, načež prováděl obvyklé ranní prostocviky. Pak sešel po žebříkových schodech do selské světnice. Byl velký, mohutně stavěný muž a musil se hodně sklonit v nízkých dveřích, aby prošel. Nikdo nebyl doma, hospodáři přes déšť odešli do polí. Usedl v koutě na lavici za trnožovým stolem, kam mu postavili hrnec mléka a chléb. Vedle ležely v pásce čtyři dny staré noviny. Přespolní listonoš s nimi přišel patrně již večer, ale také včera přšlo, nechtělo se mu asi do kopce, nechal je tedy

dole v hospodě, odkud je ráno přinesli. Herec snídal a četl. Na povalové stěně hlučně tikaly švarcvaldské hodiny.

Tu zahlučely v síni spěšné kroky a do jízby vešla Klára Brožková, krásná dvacetiletá dívka s hnědýma očima a s oněmi tmavorusými vlasy, jimž zlatový nádech v prohlubni vln dodává barvy třešňového medu. Byly poroseny deštěm.

»Dobré jitro, pane Jesenie!«

»Aj, tak raná? Vítám vás, Klárko! Nezmokla jste?«

Ale ona se postavila uprostřed světnice a řekla:

»Co mi to děláte, pane Jesenie?«

Bylo to vysloveno prudce, ale i smutně.

»Nevím, že bych vám byl ublížil.«

»Co jste psal otcí?«

»Ano, psal jsem skutečně vašemu otcí. Stalo se něco?«

»Hned jsem to věděla. Znam vás, pane Jesenie! Včera navečer mi přinesl listonoš poukázku čtyři sta korun. Bylo již pozdě jít sem nahoru. Rozumí se, že šly peníze okamžitě zpět.«

»Vy jste je vrátila?«

»Ano.«

»To bylo velmi nemoudré, Klárko!«

»Ať! Nechci! ... Co jste psal tatínkovi?«

»Sedněte si, Klárko!«

Usadil dívku na židli ke stolu a sám usedl na

lavici proti ní. Zadíval se upřímně do jejich velikých očí, zachmuřeně se teď na něho dívajících netrpělivou otázkou. A když odpověď nepřicházela, Klára otázku opakovala:

»Co jste psal otcí?«

»Jen to, co jsem vám již mnohokrát říkal. Ale povím vám vše, chcete-li.«

»Ano.«

»Dostal jsem tedy tam od vás z Olomouce jakýsi anonymní list. Došel na moji pražskou adresu a poslali mi jej sem. Nebyl nezajímavý. Již zcela hezky začínal: ‚Dříve než Vám počnu psátí, musím Vám křesťanské pozdravení dátí: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!‘«

»Aha, tetička Anna!« usmála se zlostně Klára.

»Nu a?«

»Neznámá dobře smýšlející mi psala o smrti vaší maminky a o tom, jak se váš pan otec trápí nad zkázou jediné dcery, kterou já vleku do bahna. To že je všeobecně známo a v celém kraji se o tom mluví. Kdyby nebylo mne, že byste si byla snad již dávno na Pána Boha vzpomněla a vrátila se a ‚běda tomu, skrze koho pohoršení pochází!‘ Neznámá dobře smýšlející proklíná ještě všechny zednářské školy a velkoměstskou Sodomu a Gomoru a jak se zdá, snaží se mne jejich vlivem alespoň trochu ospravedlnit. Na konec mne prosí, abych se rozpomenul na svoji matku a Sedmibo-

lestnou Matku Pannu, k níž jsem se alespoň jako dítě jistě modlival, a zapřisahá mne jejich srdci, abych vrátil otcí dítě. Jinak . . . nu, již žádné štěstí v životě, oheň pekelný, tresty věčné i časné . . .«

»Máte ten list? Ale ne! Povídejte!«

»Na to jsem psal vašemu otcí.«

»Hrozný nápad, pane Jesenie!« zašeptala.

»Poslal jsem panu starému to psaní a v obavě, že by mínění anonymovo mohlo býti i smýšlením jeho, napsal jsem mu plnou pravdu. Řekl jsem, že mezi námi není milostného poměru, naše styky, celkem dosti řídké, že jsou zcela veřejné a jen přátelské a možná, že to přátelství není ani obustranné. Napsal jsem, že žijete velmi počestným životem, že kromě k učitelce zpěvu málo kam vycházíte, poněvadž zbytek času musíte věnovati studiu a výdělku na chléb a zaplacení hodin. Že ubíjíte své krásné mládí vyučováním nemuzikálních holek hře na klavír za desítkové honoráře, že si kazíte oči úmorným háčkováním, které pak nabízíte po krámech a teď že u vás lékař zjistil ve vašem věku nebezpečný plicní katar, který léčíte v horském vzduchu. Ale poněvadž nemáte dosti peněz, spěcháte nevléčena do Prahy zpět ke svým začkám a háčkování a odmítla jste s pyšnou rozhořčeností i malou půjčku, kterou jsem vám nabízel . . . To bylo asi příčinou, proč vám tatínek poslal čtyři sta korun . . . Nu, a pak jsem ještě

psal, že jste vůbec pyšná dívka, a to že je mně a může být i panu sládkovi zárukou, že se nikdy ničeho nedopustíte, zač by se musel stydět.«

»Počkejte! Odpověděl vám otec?«

»Ne.«

»To je dobře; patří vám to. Také mně poslal peníze beze slova. Ale byla bych je vrátila i tak. Tož, co jste ještě zbytečného psal?«

»Nejzbytečnější přijde, myslím, až na konec, ale to již víte, často jsme o tom spolu hovořili.«

»Co? co?« ptala se rozčileně.

»Psal jsem, že nejsem překážkou vašeho návratu domů, naopak, že vás k němu stále mám a doufám, že toho také dosáhnu. Že totiž považuji celé to vaše zpívání za omyl.«

Klára vstala a zamračená jala se přecházeti světnicí. Ale Jesenius neúprosně pokračoval:

»Že máte zcela příjemný hlásek plný citu, že máte mnoho nadšení a neúmorné pile, ale to všechno že jest málo. Přirozený, necvičený hlas se zdá často objemným a mohutným, ale šlechtěním, broušením a hlazením se s ním stane totéž, co s dýmantem, a z toho vašeho, Klárko, že zůstane sotva routička, které se sice bude velmi mílo podívat u rodinného piana, ale která naprosto nestačí na operní pěvkyni, o jaké sníte. Nesvědomitě učitelky zpěvu živí v dívkách tento klam, protože

čím více žákyň, tím více příjmů a reklamy, a za léta se přece může přihodit, že jedna z nich vynikne na světovém jevišti a pěvecké škole paní Horákové získá slávu. Ale k Mařenkám, Miladám, Toscám a Sentám dozrává sotva jedna z tisíce, a z těch ostatních, nevrátí-li se k rodinným krbům, nebo nezaloží-li si jich samy, stávají se ubohé divy kočujících společností, sboristky a atrakce šantánů, ne-li dokonce metresy pochybných kavalírů a sklepnice v nočních místnostech. Psal jsem však, že žádného z těchto nebezpečí u vás není, poněvadž jste hrdá a máte zámožného otce, k němuž se konec konců přece jednou vrátíte, ať již v té, či oné formě. Tak nechť se na to dívá také on. Kdyby měl dospívajícího syna, ten že by snad rok nebo dva studií ztratil pěstováním kopané, koňských dostihů nebo kartami, a tohle vaše mladistvé poblouzení že není ani tak zlé. Ať se tedy pan sládek nezatvrzuje, pochopíte brzy sama, že vše bylo jen omylem, a to tím spíše, že jste dívka nejen dobrá, ale i velmi inteligentní. Jediné a nejdůležitější teď je, aby bylo zachováno vaše zdraví. Stane-li se to, bude vše dobré... Dosti... Jiří Jesenius. Puntík.«

Herec snažil se úsměvem dodatí výkladu smírného konce.

Dívka teď stála u opačného konce javorového stolu, zařaté pěsti přitisknuty na jeho desku. Byla

bledá a řadra se jí prudce vlnila. Oči, jež vbodla v Jeseniovu tvář, šlehly ohnivým plamenem.

»Vždyť je to nepravda, pane Jesenie!« křikla vášnivě.

V té chvíli tryskly jí slzy do očí a jejich oheň, smísiv se s vodou, poklesl a zkalněl. Herec se na ni díval oddaným pohledem modrých očí a pravil mírně a shovívavě:

»Není, Klárko!«

»Je to lež, lež!« volala a kalné plameny znova zašlehalo slzami. A teď mrštila proti němu ukazováčkem ruky a vykřikla: »Vím, proč to říkáte!«

Zarazil se. Také on zbledl.

»Vyslovte se určitěji, Klárko!«

»A to je také lež!« volala mu vášnivě v tvář. »Rozumíte, pane Jesenie? To je t a k é lež!«

Hleděl na ni rozšířenými očima, plnými vyčítavého údivu a teprve klidnou silou tohoto pohledu jako by se byla vzpamatovala a pochopila slova, jež právě vyřkla. Zarazila se a ještě více zbledla. Polekané oči sklopila k zemi.

»Odpusťte mi, pane Jesenie!« pravila tiše.

»... Nechtěla jsem vám ublížit.«

Oči se jí náhle zaplavily slzami. Stékaly po tvářích a kanuly krůpějemi na bílou stolovou desku. Usedla a hlavu sklonila do dlaní. Hořce zaplakala. Jeseniův teskný pohled nehybně utkvěl na stěně na obrazech svatých, jichž tvarů nevnímal. Selské

hodiny šly stejnoměrně pomalým dřevěným tikotem.

Dívka vstala a popočla k oknu, na němž rozkvetly v dřevěném truhlíku bazalky a nevěstinky. Stírala si šátkem oči.

Ale ticho bylo přerušeno groteskní scénou.

V síni bylo slyšeti kroky a v zápětí někdo hluchně zaklepal na dveře.

Klára se rozběhla světnici ke kcmoře. Jesenius se díval, až za ní zapadla petlice a teprve pak řekl: dále!

Dveře se rozevřely a v nich se zjevil hubený, maličký, asi šedesátiletý mužik, hladce oholený a přestrojený jako k masopustnímu veselí. Měl úzké rezavé spodky, bílou vestu se skleněnými knoflíky, modrou, splývající vázanku, a přes to vše visel vyrudlý frak, šitý na člověka mnohem většího a silnějšího. Levá ruka byla obnažena, pravá, trčící v bílé, nitěné rukavici, svírala slaměný klobouk. A za podivným mužikem granátnickým krokem překročila práh jaksi olbřímí dáma s velikými, červenými rukama, jež se draly z krátkých rukávů růžové hedvábné haleny. Její kroj doplňovala šedivá sukně a k uchu posazený slaměný klobouček s oranžovým perem, jaký snad ani nikdy nebyl v Evropě v módě. Boty obou byly velmi zabláceny.

Blázni? Či rovnou utekli z nějaké frašky ochot-

nického divadla? — myslil si Jesenius ne bez údivu.

Ale přichází se postavili u dveří a mužik vy-
třeštil oči, dodáváje tak obličejí tragického vý-
razu.

»Ne... neklame mne zrak!« zadeklamoval pa-
theticky. »Klaním se vám, veliký a slavný!« Při-
tom položil holou dlaň na prsa a druhou rukou
smýkl, až se klobouk dotkl podlahy. A vztyčiv
se, pravil: »Jsem divadelní ředitel Josef Blaho-
slav Dokoupil. Zde se osměluji představití naši
tragédku, Magdu Kamenickou.«

Jesenius pochopil.

Tragédka provedla nenapodobitelnou reverenci.
Nenapodobitelnou! To si také řekl Jesenius a my-
slil si, jak neodolatelný úspěch by to byl, kdyby
herečky Národního divadla v komických úlohách
svedly jen desetinu této telecí gracie, která zde
byla samozřejmou. V Jeseniovi se probudila zvě-
davost a probudil se v něm herec.

»Tedy kolegové v povolání!« řekl, přistupuje
k nim a podáváje jim ruku. »Těší mne. Čím vám
mohu posloužiti?«

Uctivá tvář ředitelova nabyla opět výrazu tra-
gického.

»Slovný mistr! Povzbudil jste nás. Přichá-
zíme skutečně s prosbou. S prosbou snad přesmě-
lou, ale s prosbou vroucí a horoucí. S prosbou, aby

nesmrtelný umělec nepohrdl námi, kteří nejsme
hodni rozvázati řemíků u obuvi jeho, aby nám
prokázal milost a neskonalou čest. Mistr! Dáváme
v neděli v sousedních Souvratech »Hamleta«, ó,
poctětež nás vzácnou návštěvou! Nikdy vám toho
nezapomeneme, zlatými písmenami vryjeme vaše
jméno do svých srdcí. Dovolili jsme si přinést
čestnou vstupenku — volnou ovšem — prokažte
nám, mistr, čest, přijměte ji!«

Jesenius čestnou a volnou vstupenku přijal, za-
platil ji pětinasobným obnosem, který byl s vel-
kým zdráháním a velikými díky přijat, ale odpo-
věděl, že pozvání, bohužel, vyhověti nemůže, po-
něvadž do této samoty uchýlil se na lékařskou radu
proto, aby odpočinul nervům, a má-li mítí léčení
úspěch, nesmí po několik neděl o divadle ani
slyšeti.

Zklamaný ředitel se chopil za čelo a bolestně
se zadumal. Leč ihned se vzmužil a zatřásl hlavou:

»Ale ne, ne! Jsme si plně vědomi krvavé oběti,
kterou žádáme, ale jsme sobečtí, ano, budeme
sobečtí, neboť jen jedenkrát v lidském životě se
naskytá příležitost státi tváří v tvář chloubě české-
ho herectva. O umění jde, o propagaci umění!
Shlédně na nás, vaše lví srdce, vždyť ne každého
božská bohyně Thalia týmiž dary obdařila, jsouť
travinky polní a olbřimi lesní, leč všichni pracov-
níky na národa roli dědičné a vy, mistr, přijdete,

ano, přísahám, přijdete, neboť vaše lví srdce jest šlechetné.«

Jesenius se usmál.

»Opravdu nevím, pane řediteli. V neděli jest vaše představení?«

»V neděli, mistře... Mistře!«

A toto druhé »mistře!« zaznělo výkřikem tak úpěnlivým, že bylo Jeseniovu lvímu srdci za těžko odpovědět naň prostým: ne.

»Uvidíme, pane řediteli. Neslibuji ovšem. Také na počasí to záleží.«

»Dík! Vroucí dík za naději!... Tedy jistě!«

»Možná,« usmál se Jesenius.

»Dík!... Dík vám!«

Ředitel opakoval hlubokou poklonu i smýknutí kloboukem o podlahu. Tragédka odtrhla lhostejné oči od peci, kde právě bloudily po hrncích syření, a rozkývala se pomalu k reverenci.

Návštěva se poroučela. Při východu tragédka div nenarazila hlavou o čelní trámek dveří.

Když na násipi dozněly za kočovnými herci kroky, vyšla Klára z úkrytu a na rtech jí tkvěl ironický úsměv.

»Důstojné zakončení komedie, pane Jesenie!« A podávala mu na rozloučenou ruku.

»Zůstaňte, Kláro! Snad dá návštěva Josefa Blahoslava Dokoupila naší rozmluvě jiný ráz.«

»Ne, půjdu. S bohem!«

Ještě téhož rána přestalo pršet na dobro. Poslední zbytky roztrhaných oblaků přesunuly se oblohou a na ní, náhle zmodralé, objevil se oslnivý sluneční kotouč, jímž rozblýstěla se plocha jíní na trávnicích a rosné krůpěje na sadových listech. Osvěžená země z hluboka dýchala a její výdechy přejímali rozšířenými hrudmi lidé i zvířata. Kouř vesnických komínů zadýmal běleji. Vysoko k obloze vznesla se hejna vlaštovek a mihala se tu v ostrých křivkách, rozveselená červencovým dnem a dravá dvoudenním hladem.

Odpoledne již mohl Jesenius podniknouti vycházku do lesů. Vzal knížku do kapsy a šel strání směrem k pasece, kam pod osamělý košatý buk dal pan kontrolor stesati z kolů a prken stůl s lavíčkami.

Již docházejí tam spatřil pod stromem seděti doktora Samka, obklopeného haldou knih a hluboce skloněného nad prací.

Vždy jen takto bylo vidati mladého vědce, a starý žertovník, pan kontrolor Procházka, věnující se tu celé dny hubařství, se mu smával, že čísti a psáti mohl mnohem pohodlněji v Praze a čerstvého vzduchu že je na Karlově náměstí také dosti. Ale při tom i kontrolor i Jesenius a všichni ostatní měli rádi malého blondýna s nemotornými pohyby, milovali ho právě pro srdečný úsměv, jímž odpovídal na všechny žerty, pro dobrotu jeho ble-

dých, krátkozrakých očí, které hleděly skřípcovými skly tak upřeně a upřímně. Bylo cosi mírně komického v jeho bezbarvé tváři s malým nosem a velkými ústy řídkých zubů, ale i milého a uklidňujícího. A život mladého muže si vynucoval úctou. Tkalcovský synek z pražského předměstí a sircetek bez příbuzných probíjel se od primy těžce a poctivě studii a loni byl ve dvaadvaceti letech promován na doktora. Byl historik. Na jaře se vrátil z Berlína, kde studoval v knihovnách a hledal v rixdorfských a novoveských farnostech stopy po Českých bratřích a teď zpracovával snesený materiál chystaného díla »O myšlenkových proudch osmnáctého století«. Toužil po universitní stolici a byl odhodlán věnovati této metě ještě mnoho práce a tichého hrdinství. Na podzim zamýšlel do Paříže.

»Prosím vás, co budete míti z Paříže?« ptával se ho žertem, ale přece ne bez údivu kontrolor Procházka. »Asi tolik, kolik jste měl z Berlína! Že jste nebyl ani ve Wintergartnu ani v Pasáži?! Byl jsem v Berlíně všeho všudy dva dny, ale vsadím se, že o něm dovedu vypravovat více, než vy za těch osm měsíců! Učenec, profesor, zavilý knihomol, dobře, tomu bych rozuměl, ale třiatřicetiletý doktůrek k tomu, který má otevřený svět před sebou? Co máte ze života, nešťastníče?«

»Máte o mém životě nesprávnou představu, pane

kontrolore,« odpovídal. »Všichni, jak jsme zde, přece pracujeme. A všechny nás práce těší.«

»I, bůh vás chraň! A co se přirovnáváte ke mně, starému dědkovi? A přece mně ještě leccos dovede udělati radost. A vy ani těch kozáků a křemeňáků nemáte.«

»Ba, mám. Najdu-li, po dlouhém hledání do rodokmenu hraběnky flanderské článek, který mi tam chyběl, mám radost jako z nejkrásnějšího hříba, pane kontrolore.«

»I, vari! Nic vám již kromě těch zamilovaných psaníček nezávidím.«

Doktor Samek měl lásku. Jmenovala se Lidka Klácelová a byla přítelkyní paní architektové. Pomeř mezi mladými milenci byl tak čistý a jasný, jako jasní a čistí byli oni dva. Byla bankovní úřednice, sama si vydělávala chléb, rozdělujíc jej s ním, a on přijímal rád tuto obět a rád drahé povinnosti, které tím na sebe bral. Znali se tři léta, milovali se, rozuměli si, a dva stateční druhové, šli ruku v ruce životem s očima jasnými a otevřenými. Nežárčila na jeho lásku k vědě, která jí ubírala tak mnoho krásných chvil, a on chápal její úzký vztah k rodině, která ho nenáviděla, její zloděje dceřiných peněz a škůdce jejího štěstí; neboť i tomu bylo třeba porozuměti a čestně se tím probojovati, jako všim ostatním na světě. Teď byli milenci odloučení. Dívka nemohla nestrávití prázd-

nin u rodičů, železničních podúředníků v jižních Čechách, a paní architektová, zasvěcená do poměrů, pozvala doktora Samka sem, do horské samoty. Přijal tak prostě, jak prostě sám jednou bude dávat. Nevadila jim odloučenost, bývalit přece měsíce od sebe vzdáleni, aniž doba a dálka mohla co měniti na teple jejich lásky, a kouzlo osobního styku jim nahrazovaly mnohostránkové listy, které si denně psávali.

»Co píšete, pane doktore? Vědu nebo dopis?« zeptal se Jesenius, když došel k lavičce pod bukem.

Samek sňal skřípec, po němž na kořeni nosu zůstaly krvavé rýhy, a vesele se na Jesenia zadíval.

»Ani to, ani ono. Historické anekdoty a feuilleton do novin. Chleba třeba.« Usmál se: »Psaní jsem napsal již ráno.«

»Sám?«

»Pan kontrolor tvrdí, že po dešti porostou hříby, je v lesích, také architektovi si někde se slečnou Klárou vyšli.«

»Myslil jsem, že pan architekt zajel na dnešek do Prahy.«

»Ne. Zůstal na dnešní slavnost.«

»Nic nevím.«

»Jest svatého Inocence, patrona páně kontro-

lorova, a dává večer hostinu. Jistě také dostanele pozvání.«

»Aj?!... Také se podívám do háje. Nebudu vás vyrušovat.«

»Víte, pane Jesenie, že mne nikdo nikdy nevyrušuje.« Řekl to s onou mile přesvědčující upřímností, pro kterou ho měli všichni rádi.

Jesenius odešel z ostrého jasu paseky do stínu starého lesa, ještě kyprého vláhou a rozvoněného jehličím a mechem. Procházel s knihou v ruce tichostí jeho pěšin, zabrán ve studium Ibsenova »Stavitele Solnesa«. Hodiny mýjely a on toho nepozoroval. Oddechoval-li chvílemi od práce a pozvedal hlavu k rozeklaným korunám smrků, nad jichž temnem zářilo modré nebe, pak myslil na dnešní rozmluvu s Klárou; ruka s knížkou klesala níže a oko nabývalo výrazu teskného a zádumčivého.

Když se k večeru vrátil domů, odevzdala mu hospodyně páně Procházkovo psaní, přinesené po polední děvečkou z dolního statku.

»Slovutný sousede,« psal kontrolor, »poslíček lásky mi dnes doručil cizokrajný produkt v těchto končinách nikdy nevidaný a nemožu si odepřít, abych se jím nepochlubil pýše českého herectva.« Po delších stylistických obratech vyšlo na jevo, že cizokrajným produktem jest dvacetpět lahví plzeňského piva, které mu z Prahy k svátku po-

slal synovec Pepánek. Na konec napodobil pan kontrolor sloh vesničanů a zval pana souseda ke svátečnímu veselí a muzice. »Začátek v 8 hod. Konec, až se rozejdeme.«

Jesenius se převlékl a šel.

Před dolením statkem stál překrásný strom, stoletá lípa drobnolístka s mohutným pnem a korunou, jejíž výška dvakrát přesahovala horské stavení. Teď zružověl její vrchol červánky západu. Sem, pod klenbu větví, k dřevěnému korytu, do něhož žlábkem padala se zurkotem blyskotající se stružka pramene, vynesli bíle prostřený stůl a do jeho středu postavili pestrou kytici z polního kvítí: zvonků, kopretin a heřmánků, chrp a vlčích máků. Na selských židličích seděli zde již kontrolor, architekt a doktor Samek, zabráněni v rozhovor, a opodál, na náspí před statkem, klečela v klubičku zvědavě přihlížejících dětí paní architektová, skloněná nad mosazným samovarem a rozdmýchovala v něm uhlí. Kláry tu nebylo.

»Šťěstí, zdraví, boží požehnání!« přál kontrolorovi, který mu spěchal vstříc.

Byl srdečně uvítán a usazen mezi ostatní. Drobnými kroky sem přispěchala i paní architektová, aby se s ním pozdravila a usmála se na něho svým smutným úsměvem.

»Vítám vás, pane Jesenie. Příjemný večer, že ano?« řekla, podávajíc mu měkkou, trochu neklid-

nou ruku, a na jejích nedočkávaných pohybech bylo viděti, že již zase touží odběhnouti.

Připomínala často svými pohyby Jeseniovi slípku, nemohoucí se odhodlati vzlétnouti na hřad, desetkrát se k tomu chystající a desetkrát upouštějící od svých náběhů. »Vidíte?« »Že ano?« »Pravda, pane Jesenie?« tak se ptávala v řeči, jako by čekala dříve na potvrzení vlastních slov, než jim bude moci uvěřiti.

»Tři dny jsem vás již neviděl, milostpaní. Znamenitě vypadáte. Sluníčko vám svědčí.«

Odpověděla rozpačitým úsměvem a kratičkým pohledem, v němž postřehl mírnou výčitku.

Paní architektová byla krásná. Měla bohaté zlaté vlasy a rozkošná ústa, jichž spodní ret narysoval pod svým středem malý trojúhelníček stínu. Kdo ji viděl, mladou a půvabnou, předurčenou veseliti se ze života, s oblými pažemi, jakoby stvořenými jen pro objetí, těžko chápal nádech smutku, obestírající jí tvář a teskný pohled očí, jichž modř zkalněla častými slzami. Potkalo ji neštěstí. Před několika nedělemi jí zemřelo první, sotva narozené děťátko. Chůva šla s dceruškou před síni, v té chvíli vysypal uhlíř v kuchyni rázem do plechového truhlíku uhlí, děcko se vyděsilo a dostalo p s o t n í k. »Och, och, jak nemilosrdné, ukrutné slovo! Jako by se někdo ze zadu připlížil a uhodil, vidíte, pane Jesenie!« zaplakala jednou

před ním. Nemohla zapomenouti. Muž byl bezmocný proti těžké bolesti, která jí brala jemu, brala jí společnost a životu, vhněla jí záplavu slz do očí ve chvílích, kdy se domníval, že se již počíná smířovati. Hřmotnému, osmahlému muži práce, milujícímu ženu zdravou, nesentimentální láskou, bylo za těžko vžítí se v tento smutek, k jehož léčení si nedovedl vymyslet jiného, než že daroval svému polírovi výbavičku zemědělské holčičky, aby přestala působiti bolestnými vzpomínkami. To mu zazlívala a nedovedla odpuštění ani zde v horské samotě.

Jesenius chtěl paní architektové ještě cosi říci, ale na pěšině mezi sadovým stromovím se objevila Klára, zahalená v pestrý slovácký šátek. Paní architektová jí vyběhla naproti.

Společnost se s dívkou pozdravila a pan kontrolor ne bez dojetí v hlase jí poděkoval za pozornost; byla to ona, jež sem časně ráno přinesla kvítí, natrhané v polích. Také Jeseniovu ruku přijala a slabě ji stiskla, nepohlédnuvši mu do očí.

Příchodem Kláriným byla zahájena večeře.

Domácí paní byla dnes paní architektová, v bílé krajkové zástěrce a rozčervenalá v tváři stále mezi lipou a stavením, neboť hospodáři kontrolorovi byli přes všechno svoje zdráhání přivedeni ke stolu a usazení. Večeře byla bohatá. Ukázalo se, že nejen lahve s plzeňským se chladí v pramenité vodě koryta, ale že kontrolorův synovec poslal z Prahy

ještě mnoho jiných dobrých věcí. Hosté jedli a zapíjeli čajem. Opodál na židli stál kypící samovar a jeho mosaz zrudla do krvava odleskem zapadajícího slunce. Lipa šuměla a koryto bublalo. Bylo veselo. Klára se živě bavila s architektem o zpěvu a kontrolor si mírně dobíral doktora filosofie. Ten se usmíval. Jen hospodáři byli jaksi neví. Hospodyně málo jedla, upejpala se a dávala se mnoho pobízeti; čistě naškrobenou zástěrou si stále utírala ústa. A hospodář, když odpověděl na otázky po úrodě, které nikoho nezajímaly, z nedostatků jiného zaměstnání vrhal výhrůžné pohledy po dětech. Ty, tři malé holčičky a kluk, vylezly na násep, stulily se u dveří v klubíčko a zvědavě hleděly na nezvyklé divadlo pod lipou.

«Co pak, pane Konečný, že letos tak málo hub roste?» obrátil se Jesenius na hospodáře.

Sedlák přemýšlel.

«A to mají tak,» řekl volně, «některý rok rostou, některý ne.» A teprve za chvíli, když mu již Jesenius nevěnoval pozornost, rozvážně dodal: «A to my, sedláci, z hub nemáme ani radost. Věsti děst... No, ještě by trochu sprchnout mohlo, neškodilo by... Do žit půjdeme až za čtrnáct dní.»

Jesenius se na něho díval, pokyvoval na souhlas hlavou a dlechu si prohlížel jeho postavu, tvář a držení rukou, opakoval si v duchu jeho pohyby a způsob řeči. Překládal si ho na jevišti.

A sedlák, netušící, že jest olupován o nejvlastnější, stal se rozpačitým tímto dlouhým pohledem, myslil, že by měl ještě něco říci, a potahoval krkem.

»Letos, myslím, mnoho hub neporoste,« pravil posléze namáhavě.

»Zdá se, zdá, pane Konečný.«

Hospodáři se ostatně dlcuho nezdrželi. Po delších přípravách a váhání se zdvihli a rozloučili, podávající společnosti upracované ruce. Musí časně vstávat. Když odcházel spat, zastihli na schůdkách pod seníkem paní architektovou. Seděla tu obklopena dětmi, jež podělila cukrovím, a tvářičku nejmenší holčičky tiskla v šeru ke své.

»Kde jsi byla, milenko?« zeptal se jí při návratu pod lípu muž se starostlivou výčitkou. Ale ona zakroutila hlavou s mírným úsměvem, jenž se snažil býti veselým.

Setmělo se. Byly rozsvíceny svíčky ve skleněných baňkách a kolem nich se rázem objevily jepice a drobné noční mušky, které narážely o sklo a padaly na ozářené kolo ubrusu. Večerním osvětlením nálada jen získala. Kontrolor slavnostním krokem přinesl první lahve piva, nalil do sklenic, povstal, přejel si prsty šedivý, kartáčový knírek a zazvonil pečetním prstenem o číši.

»Pst! Ticho! Strýčinec promluví,« volal architekt.

A jubilant promluvil:

»Slovutní! Nejsem řečník, ale přece mi dovoďte, abych promluvil ke chvále toho, co v této chvíli mým srdcem nejvíce hárá: ke chvále umění! Dlim uprostřed jeho representantů.« A jal se trochu vážně, trochu žertem velebiti umění Klárino, Jeseniovo, architektovo a vědu Samkovu, nezapomenuv ani na paní architektovou, bez jejichž inspirací by prý její muž nepostavil ani stodoly. A pokračoval: »Podivné řízení osudu zavedlo mne, ošumělého pošťáka, mezi vás, vznešené. Ale také já miluju a podporuji umění a hořím touhou přesvědčiti vás o tom... Hle,« zvýšil pathetický hlas a sáhnuv do náprsní kapsy, vyňal odtud hrstku lístků, »zde jsem si vám dovolil připravit malý překvapení a zároveň důkaz, že nejen naše metropole, nýbrž i náš požehnaný venkov oplývá květy umění. A tu vás, slovutní, prosím, abyste v dík za dnešní krásný večer ode mne přijali darem parterovou lóži na představení nejslavnějšího díla světové literatury dramatické, Shakespearova »Hamleta«. Pořádá je příští neděli chvalně známý ensemble Josefa Blahoslava Dokoupila v Souvra-tech, v hostinci »U české koruny« v 1/28 večer, jak se zde...« a řečník vytáhl z kapsy hektografovaný plakát, který rozvinul před posluchači, »... můžete dočísti...«

Poslední slova kontrolorova zanikla ve výbuchu hlučného smíchu.

»Hamlet, princ dánský, aneb: Bůh strašně trestá vraždu a krvešmilstvo. Tragedie o pěti dějstvích od Viléma Shakespeara. Za spoluúčasti místních ochotníků a režie p. řídícího učitele J. R. Krajhanzla.« Tak hlásalo návěští.

Vtip se podařil. Ředitel Dokoupil navštívil totiž dnes se svojí heroinou celou výletnickou osadu, ale kromě Jesenia zastihl jen kontrolora Procházku. A jemu také odevzdal hektografovaný plakát, jehož si herci patrně předložili netroufal.

Společnost se smála. Rozesmála se s Klárou i paní architektová, a muž se na ni radostně podíval.

»Půjdeme!« vzkřikla Klára.

»Výborně! Půjdeme!« a architekt, dotknuv se nesměle tázavým pohledem ženy, rychle podával Kláře ruku na zpečetění úmluvy.

»Nepůjdeme!« zvolal kontrolor. »Pojedeme! Ten zájezd se spojí s divadelním vlakem.«

»Znamenitě, strýčinku!«

»Pojedete, vidíte, pane Jesenie!« pravila temperamentně dívka.

Bylo to dnes večer poprvé, co se na něho obrátila přímým oslovením a co na něho pohleděla. Jesenius se zadíval do jasné hnědi těch očí a maličko se pousmál. Nejevil mnoho chuti.

»Pojedte!« zaprosila paní architektová. »Prokážeme tím chudákům dobrodiní, nemyslíte?«

A možná, že to bude hezké... Či by vám bylo nepříjemno před lidmi?«

»Naprosto ne. Velmi rád se účastním.«

»Sláva! Sláva!« povstal ještě jedenkrát kontrolor. »Ať žije dramatické umění!«

Smích a sklenice zazvonily. Mezi cinkot zakřapl zvuk venkovského hrníčku. Doktor Samek zůstal při čaji.

»Vím, jaké struny se u vás třeba dotknouti, chce-li se od vás čeho dosíci,« obrátila se paní architektová k Jeseniovi a nesla mu vstříc sklenku, z níž sotva byla srkla. »Připíjím vašemu dobrému srdci, pane Jesenie!«

»Jaké to máte nesprávné představy o mém dobrém srdci, milostpaní. Na váš dobrý úsměv!«

A za všeobecného připíjení se pozdvihl i architekt:

»Jsme nevděční. Nevzpomněli jsme dnes dosud našeho pravého hostitele a dárce všech těchto dobrých věcí, jemuž budíž čest a sláva! Strýčinku, přifukněte si se mnou! Ať žije Pepánek Procházka!«

Kontrolorova očka se šťastně zablýštila a celá jeho tvář byla jediným blaženým úsměvem. Synovec, obchodní akademik, jenž v Praze probíjel jmění »strýčinkovo« a úroky z bohatství po tatínku řezníkovi, byl velkou láskou mládeneckého srdce kontrolorova. Strýcem byl především stár-

noucí žertovník a proto její také společnost v dobrých chvílích nazývala strýčinkem. Radostně pozdvihl sklenku a prudce jí narazil o architektovu:

»Ať žije!«

A všichni volali:

»Sláva Pepánkovi! Ať žije Pepánek Procházka!«

Zdrželi se dlouho. Na široké obloze vyskočily hvězdy a koruna stromu se rozšuměla vánkem, který příjemně ochlazoval. Muži se přátelsky bavili. Doktor Samek se vyptával architekta na techniku stávek a kontrolor vykládal Jeseniovi o lásce svého srdce: Pepánkovi.

»Mládí! Mládí, pane Jesenie! Co můžeme zvlívatí mládí?!«

Paní architektová seděla u Kláry, hlavu mazlivě položenou na jejím rameni a hleděla zasněně do větroví lípy.

»Ten pramének hezky bublá!« říkala unyle.
»Mám tak ráda ten zvuk. Je tak milý, vidíte, Klárko!«

Klára ji hladila po vlasech.

»Škoda, že ještě nesmíte zpívat, Klárko!«

Ale večer skončil poněkud bujně. Pan kontrolor se trochu podnapil a stal se rozpustilým.

Hrál Hamleta. Vylezl na židli, přehodil si pezerinu přes levé ramě a pravou pěstí ji divoce svíral. Nohu dal na stůl, příšerně se zamračil, a kouleje přes rameno očima, hučel jako ze sklepa:

»Jsou věci mezi nebem a zemí, v nichž se ani ďas nevyzná.« Pak vymrštil ukazovák napřážené pravice proti architektovi a zahřměl na něho:
»A ty... ty jdi do kláštera, Ofélie!«

Rozešli se, až když svíce ve skleněných baňkách dohořivaly.

Architektovi s Klárou dali se strání dolů, Jesenius kopcem nahoru.

Ale i při rozchodu zůstalo heslem dne: V neděli do Souvrat!

*

Příští neděle se jelo. Pan kontrolor dostal v slovu a opatřil povozy, což nebylo tak snadné v této samotě. Potahy zapůjčili hospodář Jeseniův a kontrolorův, ale pro jednu příležitost, vlastně proutěnou korbou bez krytu a se sedadly zavěšenými na popruzích, bylo třeba jít s koni až do souvratské hospody, pro druhou na poštu do města.

Do Souvrat došla společnost za soumraku, právě v čas, před zahájením představení. Před hostincem »U české koruny« byl již shluk lidí a vchod ucpán venkovskými výrostky a děvčaty, kteří si nechtěli dátí ujít příležitost prohlédnouti si z blízka muže, o němž tu včera rozšířil pan řídící pověst, že jest slavný. Neboť, že Jesenius přijede, vědělo se v městysi dle vypůjčeného kočárku. V zástupu rozčileně čekal ředitel Dokoupil. Když

na náměstí zahrčely kolešky, jal se, spocený v tváři, rozrážeti rukama výrostky a dělati místo. Povozy zastavily. Jesenius se usmál vstříc řediteli. Zpozoroval, že u hospody, pod petrolejovou svítilnou, již rozřatou, visí hektografované návěští hry, nad něž přilepili široký pruh papíru s nápisem: *«Dnes na počest našeho vzácného hosta, slavného herce a režiséra Národního divadla, Jiřího Jesenia z Prahy.»* Ale cesta sem byla tak příjemná, že si dal Jesenius líbiti i tento žert. Ředitel metal hluboké poklony a bylo viděti, že se chystá promluvit. To by tedy bylo méně příjemno. Na štěstí první seskočil z vozu kontrolor, přistoupil k řediteli a zašeptal mu:

«Teď ne. Pak si uděláme večírek. Mistrovi by to nebylo zde příjemno.»

Tak se spokojil Josef Blahoslav. Dokoupil tím, že uvedl hosty do sálu a dívaje se pohledem vítěze po obecenstvu, s patetickou úklonou je usadil na rezervovaná místa první řady.

Místnost byla nabita vesnickým diváctvem, které se tísnilo na lavicích, zrobených z prken na soudcích, a vyplňovalo mezery po stranách. Pozornost přichozích byla upoutána strakatě omalovanou oponou: Libuše pod brčálově zeleným stromem prorokovala slávu Praze; kněžna měla silně skreslený nos a vztyčená pravice byla mnohem delší levice; čokoládové rámě Přemyslovo se zlatou

sponou a dvakrát silnější lýtka, mělo zřejmě znázorňovati kromě osmahlosti i sílu; kolem po zemi ležely zkroucené bílé dívky a v oblacích se vznášely Hradčany, velmi pečlivě obkreslené z pchlednice. Mezerou po straně opony nahlížel do sálu pán s prošeďivělým plnovousem a se zlatými brejlemi: pan řídící. Ten se uvítání účastniti nemohl, líčil ochotníky. Lavice, na niž byli pražští hosté usazeni, byla posunuta až k samému jevišti, jehož podlaha sahala návštěvníkům do poloviny prsou. Sem, na okraj jeviště, nastavěli si diváci z prvního místa sklenic s pivem. Sál hučel a šuměl očekáváním. Pan kontrolor se rozhlížel hledištěm, prohlížel si oponu, tvářil se velmi důstojně a pokyvuje znalecky hlavou, říkal: *«Krásné! Tuze krásné!«* Ale Klára s paní architektovou, které nikdy nic podobného neviděly, byly vzrušeny veselím a paní architektová, popichována Klářínymi poznámkami a kontrolorem, vybuchovala v smích marně zadržovaný, za nějž se styděla. *«Bože, jak je to milé, vidíte, Klárko?!«* opakovala. Architekt hleděl oddanýma očima na ženu, šťasten, že jest veselá.

Brzy po příchodu výletníků zahájena hra.

Scéna představovala les. Po nechlazených prknech, půl metru od nosů diváků, povalovali se vojáci a nad púllitry, které s jeviště nezmizely, vykládali si o duchu, jenž se tu zjevuje. Vojáci měli

na hlavách básnické přilby a bylo jim viděti do nohavic.

Děj dramatu se rychle rozvíjel.

Byla to celkem hrozná hra; jakýsi páskvil na dramatické umění a Shakespeara. Prosou upravený «Hamlet» neměl s tragédií Shakespeareovou ani tolik společného, co dětské knížky o donu Quijotovi a Gulliverových cestách se svými předlohami. Čeho nedokázal zpracovatel tragédie, dokonali herci, to jest Josef Blahoslav. Dokoupil se svými osmi aktéry, sesílenými v dnešní slavný den místními ochotníky. Kromě ředitele nepatřil nikdo z družiny k rozeným kočovným hercům, ani k oněm smutným lidem, kteří kdysi s horoucím nadšením, ale bez talentů šli k divadlu a příliš pozdě seznali, že zabředli a nemohou ni v před ni zpět, ale byli to jacísi klackové a coury, kterým se asi v životě nechtělo nic pořádného dělat, a teď byli svým komediantstvím tak zkaženi, že již nedovedli poctivě říci jediné prosté české věty. A souvratské ochotníky pan řídící zdejší dvoutřídky znamenitě naučil úlohám, a oni, když je odříkali, přešlapovali s nohy na nohu, nevědouce, co s rukama, a čekajíce, až na ně zase dojde řada. Tyto dvě skupiny účinkujících se krutě potíraly nesmiřitelnými kontrasty.

V prvním jednání odbyta strážní scéna, rozmluva s otcovým duchem, vyřizeno tu v lese také dostaveníčko s Ofélií — hrála ji olbřimi heroína —

obecenstvo se seznámilo s přáteli Hamletovými a Poloniem. Toho hrál ředitel.

Jesenius nebral bezděčný výsměch Shakespearoví a herectví ani příliš tragicky ani příliš komicky. Díval se na tyto herce jako na přehnanou karikaturu sama sebe, snažil se z jejich skreslených rysů vykonstruovati vlastní podobu, a v tomto nejubožším všech divadel přemýšlel o tom, co jest vlastně herecké umění? Jest to opravdu jen schopnost vžívatí se do stylu jiného člověka? Či jest herec sám člověkem tvůrčím a jeho umění uměním tvůrčím, hraničícím ve velkých chvílích s nejuvzněnějšími a nejvyššími?

Ale ne, přece jen tomu nebylo zcela tak! Mezi aktéry Josefa Blahoslava Dokoupila byl jeden — herec? řas ví! — ale člověk, který Jesenia rozčiloval. Zdálo se, že si tropí ze všeho smíchy. Z dramatického umění, z herectví, spoluherců, obecenstva i Jesenia. Ano, i z Jesenia! Zatím, co ostatní účinkující ve «volných» chvílích a čekajíce na «svou narážku», kosou zahlíželi po Jeseniovi, on, ne že by se byl na Jesenia nedíval, ale lhostejně hleděl skrze něho někam docela jinam, jako tabulkou okna. Ustrojil se, jakoby chtěl překonat všechny karikatury humoristických časopisů. Vyruďlé frakové kalhoty, rozkrokem do zadu obrácené zastrčil do holínek, přes ramena si přehodil černou ženskou pláštěnku s korálky, a on, který

měl oči černé jako dehet, vzal si bílou paruku z koudelce, která mu splývala na ramena. Hamleta hrál. Ale jak ho hrál! Měl-li scénu s ředitelem, byl stejným paňácou jako onen. Hrál-li s aktéry, rozháněl rukama, ječel falešným pathosem a huhňal své věty s týmž zrůdným přízvukem, s týmiž mluvnickými chybami. A mluvil-li s ochotníky, byl stejně pílňným školáčkem a jeho ruce, nchy i oči měly stejně mnoho dobrého vůle a poctivé snahy hýbatí se, ale stejně neschopností k tomu, jako jejich. A to vše dělal bez přehánění, tak prostě, přirozeně, že někdo z jeho partnerů nepozoroval lsti, tak nezářně to vše dělal, bez úsměvu, bez samolibého pohledu, jímž by na sebe upozornil, jako by ani nevěděl, co provádí. Klára seděla hluboko prohnuta nad koleny a zakrývající si tváře rukama, zajíkala se smíchem; kontrolor se roztrásal v bocích a paní architektová zatínala drobné, lesklé zuby do spodního rtu, po tvářích jí tlumeným smíchem tekly slzy a oblá ramena se pohybovala vzhůru, dolů. Jen doktor Samek se zdál ccoi chápatí a díval se lázavým pohledem na Jesenia. Ale Jesenius se zlobil. Kdo byl ten herec? Jen dvojí bylo možno: Buď vyloženě patologický zjev a jeho chorobné opičáctví zasluhovalo studia lékařova, nebo... Ano, to bylo to: Měl-li Jesenius připustiti toto „nebo“, pak zde stál před uměním napodobití, jakého v životě nespátřil. Či jest herecké umění

opravdu jen schopností napodobití? — blesklo mu hlavou. Ale pak by byla tato patologická karikatura... nu, ano, ano, ano, pak by byla tato patologická karikatura nejdokonalejším hercem! Ne! To byla prostě absurdní myšlenka!

Dohrálo se první jednání. Opona s Líbuší a brčálovým stromem spadla. Ozval se potlesk a v mžiku se rozšířil přeplněnou místností. Klára, rozveselená až do rozpustilosti, divoce tleskala a také dlaně paní architektové hlučně o sebe narážely.

Opona byla vytažena. Na jevišti se objevil ředitel — Polonius, Magda Kamenická — Otelie a onen člověk — Hamlet. Jesenius také několikráte zatleskal. Kontrolor, dívaje se vzhůru důstojným a vážným pohledem, volal: „Výborně!“ A tu provedl onen člověk ccoi, co bylo vrcholem smělosti. Postoupil půl kroku před obličej Jeseniův a s plným sebevědomím se mu občadně uklonil.

Jeseniova míra byla dovršena, a když opona znova spadla, zdvihl se k odchodu. Ale přiskočila k němu Klára, která seděla o dvě místa dále. Obličej jí zářil a v nadšení se chopila dlaněmi za spánky,

„To je ohromné, pane Jesenie! To je nesmírné! — A prohnuvši se, vybuchla smíchem, ne již zatáje-

vaným, ale plným, jasným a zvonivým. Celá se jím otřásala.

»Klárko, ne! Klárko, ne!« volala na ni paní architektová a táhla ji přes muže za sukni k sobě. »Dívají se na nás oponou.« Ale sama se neopanovala a nakažena Klárou, propukla také v smích. »Pro boha!« polekala se. Snažila se alespoň vzpřímeně seděti, svírajíc násilně rty, ale koutky úst sebou zmítaly a z očí kanuly slzy. Vzpamatovala se na chvíli a otírajíc si tváře, řekla: »Pro boha, jaké jsme špatné! Jsou přece takoví milí, bože, jak milí!« A zase se neudržela, zase vybuchla, stáhla Kláru k sobě a jedna druhou zakryty a štípa jí se do ramen, chechtaly se plným smíchem sobě do tváří.

Vesnické obecenstvo se dralo ze sálu. Větší hlouček se zastavil u první řady, zvědavě si prohlížel pražské hosty a poštuchoval se při pohledu na smějící se ženy.

»Nepůjdeme také na vzduch?« otázal se doktor Samek.

Zvedli se, když tlačence u dveří pominula a vyšli na temný hospodský dvorek.

Paní architektová držela Kláru za rámě, ještě celá uhřátá a upachtěná smíchem.

»Jaké jsme špatné, Klárko!« opakovala.

Kolem nich proudilo obecenstvo do výčepu, jehož otevřenými dveřmi pronikalo do noci žluté

světlo. Výčep byl nabit a vše se sem tlačilo k nálevnímu stolu. Dvorkem přecházely skupiny lidí a cigarety výrostků svítily do tmy červenými chňáčky.

»Snad jest již dosti toho žertu. Nepojedeme?« řekl Jesenius.

Ale Klára ho uchopila za ruku.

»Ne, pane Jesenie, zůstaňte! Zůstaňte do konce!« A dodala: »A buďte dnes ke mně trochu hodný, pane Jesenie! Je mi tak veselo.«

Přišel k Jeseniovi architekt i doktor Samek.

»Co soudíte o představiteli Hamleta?« ptal se filosof. »Pokládáte za vyloučeno, že jde o skutečný herecký talent? Měl jsem chvílemi dojem, že nás mystifikuje.«

»Blázen, či co?« tázal se architekt.

Jesenius krčil jen rameny a nedcvedl dáti odpovědi.

Společnost se rozhodla, že zůstane ještě na jedno dějství a vrátila se do sálu. A Jesenius toho nelitoval.

Před koncem druhého jednání se totiž přihodila neočekávaná věc.

Patronami omalované kulisy představovaly královský palác. Byla dohrána scéna s herci. A tu k Jeseniovi, znuděnému opakováním vtípu a myslícímu na zcela jiné věci, pronikl jasný, melodický hlas, hobojoově měkký. Zarazil se a pozdvihl

hlavu. Hlas vycházel opravdu z jeviště. A Jesenius zaslechl plynňý rytmus českého verše. Skutečně! To byly ryzi verše Sládkova překladu Shakespearova Hamleta! Herec stál uprostřed jeviště, klidně, s hlavou málo skloněnou a jeho černé oči v zamyšlení bloudily v proplétajících se křivkách po hlavách obecenstva.

»Zdaž není hrozno, že ten herec zde jen v básni, vášni pouze vysněné, tak sevřel duši do své myšlenky, že jejím hnutím celý v tváři zbled; měl slzy v očích, v rysech zoufalost, hlas zlomený a vše své ústrojí ve shodě s představou? — a všechno pro nic! Pro Hekubu!

Co jest mu Hekuba, Hekubě on, že pláče pro ni? Co by učinil můj popud maje, osten vášně mé? On jeviště by slzmi zatopil a hrůzou řeči rozklál každý sluch; on zločince by dohnal k šilenství a zděsil nevinné, zmať nevědomé a ustrnutím zrak by ochromil i sluch v jich samých schopnostech.«

Jeseniovi běžel mráz po zádech, Také studoval Hamleta, ale nikdy netušil, co hluboké bolesti

možno do těchto slov vložit, co tiché hrůzy, co teskného výsměchu z lidí. Ne s obecenstvem, sám se sebou mluvil Dokoupilův aktér. Či kdo to stál na jevišti s očima jako půlnoční černýma, s podivnými orientálskýma očima, v jichž sklenném lesku se v témž zlomku vteřiny mihnou chtivost i tesknota, zločin i pokání? Byl to snad velký umělec, z neznámých krajů příšlý, který si usmyslil ztropiti s Jeseniem veseloherní žert a dal se na dnešní večer najmouti Josefem Blahoslavem Dokoupilem?

Doktor Samek a Klára hleděli na Jesenia s távavým údivem. Ale i ostatní obecenstvo sedělo tu nehybně a s očima lesklýma, omámeno na chvíli spojnou číší, která mu byla podána. Veršům, vloženým hercem do hrubé prósy zpracování, v této souvislosti rozuměti nemohlo, ale omráčily je oči tohoto člověka, jež hladily v křivkách temena jejich hlav.

Leč hudba hlasu i veršů zmlkla. A představitel Hamleta, vrátiv se ke zpracování, vykládal obecenstvu o tom, jaký to kousek vlastně zamýšlí s herci a královským otčímem. Činil tak znudeně, nepokoušeje se již ani o sloh Dokoupilových aktérů.

„Co to bylo? Co je to?“ myslil si Jesenius, probouzeje se jako ze sna.

Skončilo se i druhé jednání. Výletníci se rozhodli odejít do hostince a povečeřeti. Ředitel,

který je viděl vycházeti, rozběhl se za nimi v kostýmu Polonia na dvorek. Chytil však již jen kontrolora a Kláru, kteří šli poslední.

»Spěchám, abych si dovolil smělou otázku, jak jsme vzácné hosty uspokojili. Dámy se nám, myslím, smály, ale mistr, tuším, sledoval naši hru se zájmem. Milostivé musí povážiti, že pracujeme prostředky velmi skromnými a že většina účinkujících byli neškolení ochotníci.« Privil to velmi vážně s jistým bolestným nádechem v hlase.

Klára se zastyděla.

»Kdo pak by se ohlížel na ženské, pane řediteli?!« řekl kontrolor. »Znamenitě jste hráli.«

»A což: večírek nebude?« ptal se úzkostlivě ředitel.

»Bude, bude, pane řediteli. Ale pod jednou podmínkou.«

Ticho znamenalo zklamání a očekávání.

»Že nebude pronesena žádná řeč.«

»Vašnosti!« zaznělo smutným uleknutím.

»Je mi líto.«

»Vašnosti, ne já... zříkám se té cti... ale pan řídící... Nastudoval si již oslovení, vašnosti.«

»Vymluvte mu to nějak!«

»Jak?... Ale jak?«

»Řekněte, že je mistr nervově churav a nesnese citového vzrušení. Řekněte mu, že jsem takový člověk, jak slyším dojemnou řeč, dostanu plačtivě

křeče a nejsem pak k upokojení. Ostatné je to všechno pravda, direktore, beze žertu. Tož na shledanou, až dohrajete!«

Ředitel odešel a Klára s kontrolorem pospíšili za společností.

Ta usedla ve zvláštním hostinském pokojíku. Hospodský přinesl večeři a zatím, co se v sále dokonávalo třetí a poslední jednání Hamleta, ti zde večeřeli, smáli se a bavili. Mluvílo se mnoho o podivném herci.

Ale Jesenius opět nemohl, než pokrčiti rameny:

»Nevím. Snad neobyčejný talent, možná, že i umělec. Ale snad také jeden z geniálních ničemů, kteří se nikdy neodhodlají pracovati. Jak jinak by se byl dostal k Dokoupilovi? A proč jsme o něm v tomhle jeho věku ještě nikdy neslyšeli?«

Při tom byl Jesenius velmi netrpěliv zajímavého herce blíže si prohlédnouti. Dočkal se. Představení netrvalo dlouho a herci i ochotníci trousili se do místností, zasedající u protějšího stolu k připravené večeři. Tu jim objednal pan kontrolor. Josef Blahoslav Dokoupil a pan řídící Krajhanzl přidružili se k Pražákům a usedli mezi ně. Ředitel se věnoval mlčky porci guláše, za to pan řídící cítil povinnost Jesenia uctivě bavit. Vypravoval, jak byl před třemi lety v Praze a navštívil Národní divadlo.

»Byl to vznešený, nezapomenutelný dojem a

třeba záviděti lidem, jimž osud dopřál žiti ve velkém městě a býti účastnu takých kulturních hodů.« Pan řídící, pohříchu, odjízďtí nemůže. Jest včelařem a pěstuje slípky viandotky — snad zná mistr ten druh — ale mnoho čte a chová k umění hlubokou úctu. Věnuje se poněkud ochotnickému divadlu. »Ápropos!« vzpomněl si pojednou. »Příští středu hraje společnost kus z dějin obce, z dob švédského vpádu do Čech, nikoli nejhorší, ač ovšem ke slavné tragedii nesmrtelného anglického velikána ani z daleka se nedá přirovnati, ale přece bych velmi rád znal váš úsudek o ní, mistře pane Jesenie. Neprokázal byste nám velikou čest a neráčil byste přijeti ještě jedenkrát? O povozy bychom se postarali.«

Jesenius určitého slíbiti nemohl. A poslouchal uctivé výklady jen půl uchem. Hleděl k druhému stolu. Tam, vedle Maďdy Kamenické, která právě vytírala půlí krajíce omáčku s talíře, seděl onen herec. Byl to mladý muž, snad asi čtyřiaadvacetiletý, a do celé této společnosti zřejmě nepatřil. Díval se mlčky před sebe. Vypadal teď jinak než na jevišti. A s klidným obličejem, jemuž hustá černá obočí nad kořenem nosu srostlého dodávala jisté pochmurnosti, vyhlížel opět zcela jinak, než před chvílí, kdy s úsměvem cosi říkal tragédce. Zvláštní tvář! S okem jako skalní tůň černým, které každým pohybem měnilo svůj lesk a hloub-

ku, se silně klenutým čelem, tvrdě řezaným nosem a rty, jež byly v tomto okamžitém uvolnění příliš silné, aby mohly býti nazvány krásnými. Teď byl obličej nehybný, ale i v klidu dával v sobě tušiti skryté pohyby, jež se dovedou rozechvítí všemi city a vzruchy, jaké kdy vešly do lidských srdcí. Byla to jediná tvář? Či bylo v této tváři skryto sto tváří? Neklidem naplňovala Jesenia, jak na ni hleděl. Teď na něho upřel herec jasné oči. Vážně. A kdyby ho byl Jesenius znal, řekl by: přátelsky. Oba muži na sebe hleděli zpřímá. Ne násilně, ale klidně, druh druhem zaujati. Byl to Jesenius, který první odsunul pohled jinam. Pan řídící vykládal cosi o ochotnickém divadle a ptal se Jesenia na výběr nejlepších kusů. Josefu Blahoslavu Dokoupilovi přinášel hostinský třetí porci guláše.

Hodiny ubíhaly.

»Hodláme tu vyčkati východu slunce?« zeptal se architekt.

Bylo již skutečně na čase. Dali zapřáhnouti a chtěli zaplatiti. Ale ukázalo se, že mecenášem byl dnes pan kontrolor. Rozloučili se a vyšli do noci, provázeni společností. Na náměstí stály již kolesky a jejich svítlny ozařovaly žlutým svitem kostřbaté dláždění.

Tu si Jesenius zajímavého herce pozval na slovíčko stranou.

A šel ve své nedočkavosti přímo:

»Kdo jste, odkud jste a jak jste se dostal k Josefu Blahoslavu Dokoupilovi?«

»Jsem herec Jan Veselý, přišel jsem z Brna a dostal jsem se k Josefu Blahoslavu Dokoupilovi z uměleckého nadšení.«

Jesenius se trochu zarazil. A dívaje se chvíli na herce, přemýšlel, má-li přistoupiti na tento tón, či rozloučiti se. Ale zájem zvítězil. Řekl s lehkým zamračením:

»Netropte si ze mne žerty!« A dodal drsně: »Co hrajete zítra?«

»Zítra po dnešním slavném dni odpočíváme, ale ve středu se hraje kus domácí produkce »Obležení Souvrat od Švédů, čili: Když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší«, pětiaktový historický obraz od Jana Lužnického. Jest to pan řídící Krajhanzl, ale neračte mne prozradit, že vám svěřují tajemství.«

»Hrajete ovšem osvoboditele Souvrat, hrdinu a prvního milovníka.«

»Nikoli. Syna osvoboditelova, ale hrdinu a prvního milovníka zajisté.«

»Dobře, přijdu se na vás podívat, ukažte, co umíte!«

»V té úloze k tomu budu mítí obzvláště krásnou příležitost. Chcete mne snad po dnešním Hamle-

tově monologu angažovat rovnou od Dokoupila k Národnímu divadlu?«

Jesenius se zarazil nad tou drzostí. Ale odpustil také jí, tváře se, jakoby přeslechl.

»Dokoupil je vaše první štace?«

»Ano.«

»Kde jste byl před tím?«

»V Americe.«

»Co jste tam dělal?«

»Tramponoval.«

»Nemýlím-li se, tramp se říká prerijním trhanům.«

»Zcela správně, mistře.«

»Teď trampujete s panem Dokoupilem. Nehrajete zle ani mimo prkna. Buďte zatím zdráv!«

»I vy buďte zdráv, mistře!«

Před povozy loučila se Dokoupilova družina s výletníky. Kočí již seděli na kozlících a drželi na opratích netrpělivé koně, nemohoucí se dočkatí návratu do domácích stájí.

Také Jesenius se rozloučil. Když podával ruku divadelnímu řediteli, uchopil ji tento prudce oběma dlaněmi a v žluté záři povozové svítilny zadíval se dlouze a s výrazem psí věrnosti do obličejese Jeseniova. Pojednou stařkovi cosi škublo koutky úst a bradou, on škytl a jeho tvář nabyla ošklivého, svraštělého výrazu. Rychle se sklonil

a políbil překvapenému herci ruku. Z očí mu vytryskly slzy.

»Budte zdrav, direktore, buďte zdrav!« Jesenius tiskl plačícímu starci ruku a srdečně jí potřásal.

Výletníci nasedali do košatinek, kočí zamlaskali na koně a pustili je.

— — —
Byla vlhá červcová noc s vonným vzduchem a na nebi s mléčnou drahou. Koně pádili horskou silnicí k domovům. Košatinky se roztrásaly, drkotaly po šterku a výletníci byli nadhazováni v sedadlech. Dva vějířovité pruhy žlutého světla luceren běžely s kočáry po cestě, odsakovaly chvílemi do hloubky příkopů, aby na druhé straně opět vylézaly, vybíhaly z nich ven na luka, na okamžik rozzelenalá, vyskakovaly na stěny obilních polí a utíkaly po nich, rozhrnujíce jejich stébla.

V předním voze jel doktor Samek, Klára a Jesenius. Dívka seděla vedle herce a její rámě se otřesy vozu dotýkalo chvílemi jeho.

»Jak vám je dnes, Kláro?« zeptal se jí, když na okamžik rozmluva utichla, naklání se ve tmě k jejímu obličejí.

Klára se na něho dlouze podívala měkkým pohledem.

»Dobře je mi, pane Jesenie!« pravila pomalu a

s důrazem a slova provodila zesíleným pohledem, jakoby říkala něco velmi důležitého.

»Poslyšte, zpívají!« dodala.

Cesta se teď vinula do kopce a koně šli krokem. V zadním voze zpíval architekt ne zlým barytonem slováckou písničku:

Šenkovala šenkáryčka mladé víno.

Přišeu za ní mysliveček: »Ulej mi ho!«

Zpěv se nesl vlhrou nocí, písnička táhlá a melancholická, slovácká balada o myslivci a žárlivém milenci: Myslivec šenkýřku objímal, milenec to viděl a vyčítal a myslivec ho zabil. Několik prostických veršů a přece tak působivých svou živelní silou.

*Myslivec sa rozhneval; vytáhol meč, do nej tal.
Ani jeden, ani druhý ju nedostal.*

Architekt dozpíval. Bylo chvíli ticho a slyšeti jen volný krok koní.

Tu se Klára vztyčila v sedadle a otrásla sebou, jakoby chtěla shoditi tíživý dojem, jenž na ni lehl.

»Och, to na mne ta písnička sáhla!« pravila.

»Co na vás z ní tak působí?« zeptal se doktor Samek.

»... Ta molová melodie, tak smutná a tesklivá. A pak, vidím to tak jasně: ‚Vytáhol meč, do nej tal‘... Och!«

»Lev Denis, Flamarion nebo paní Besantová by vám řekli, že jste snad byla kdysi sama tou šenkáryčkou,« usmál se doktor. »Spiritisté věří ve vrácení se životů.«

»Ne, ne!« řekla mrzutě a zakryla si dlaněmi uši. »Nevypravujte takových věcí! Neposlouchám to ráda.«

Za chvíli, bez přechodu, zeptala se otázkou, jejíž měkký tón neočekával odpovědi:

»Víte, co je to karbovat?«

A říkala do noci hlasem poněkud tlumeným, jehož tón nebyl nepodoben tónům slovácké balady:

»Ve velkých závodech se teď již pracuje stroji, ale když jsem byla dítětem, měl tatínek na Šumavě najatý malý pivovárek a tam se ještě karbovalo ručně. Jak bych vám to vysvětlila? To je takový kruhový železný kotel, ne ten, co se v něm vaří pivo, jiný, menší, u nás stál na lešení nad varným kotlem a lezlo se tam po žebříkových schůdkách. Když sladké pivo z tohoto kotle již odteklo, zůstává na dně mláto, a aby se z něho vylouhovaly poslední živné látky, pouští se na ně Segnerovým kolem voda a míchá se dlouhými tyčemi s příčkami na koncích: karbovačkami. Šest sladovnických chodí kolem dokola a karbovačkami žrum! žrum! řidnoucím bahnem o kovové dno. Není to tak snadné. Kdyby chodili a míchali jen ledabyle, překáželi by si, tyče by se o sebe narážely a práce

by nešla od ruky. To se musí v tempu. Tak obcházejí kotel jako v kole čtverylky a do rytmu práce si zpívají. Tolik ráda jsem měla ty jejich písně! Jsou jiné než tahle slovenská »šenkáryčka«, víte, takové dlouhé balady o mnoha a mnoha slohách. O Mnislavovi a Běle, o pastýři a kněžně, »V borovém na skále hájí«, »Stojí hruška v širém poli«, ale nejvíce jsem milovala »Když jsem já šel přes pustý les, žaly tam dvě panny oves« ... taková táhlá píseň o umrlé milence a noclehu na hřbitově. Ještě dnes, když si na ni vzpomenu, je mi úzko a smutno. Nikdy jí nikomu nezpívám, protože vím, že by se mi smáli, ale mně je milá. Musili byste znát náladu pivovarského šera. Nebožka maminka mně tam zakazovala chodit, bála se, abych tam něco ošklivého neslyšela, ale když se karbovalo, utíkala jsem z domu, schovávala se za kamenný sloup stok, abych neviděna mohla odtud poslouchat. V pivovaře není oken, světlo sem vniká trámovým krovů a podivně se o ně láme, vlhké dlažice jsou šeré a váš nezvyklý stín se po nich tajemně plouží. Je zde plno černých koutů, z nichž vychází úzkost. Dvanácte těžkých sladovnických bot dopadá v pochodu na lešení, karbovačky duní sladovým bahnem o kov žrum! žrum! a šest mužských hlasů zpívá do velké, pusté, šeré místnosti, v jejímž kamení se zvuky rozléhají ohlasem: »Zvoňte hrany na vše strany, zemřelo mi po-

těšení!« To jsem vždy plakávala... Ještě dnes je ve mně táž nálada, vzpomenu-li si...«

Odmělčela se.

»Krásně dovedete líčit, slečno!« pravil doktor Samek.

Koně již zase uháněli po rovině a jejich kopyta v překotném tempu dupala o tvrdou silnici.

Pak minuli malý lesík a zase to šlo do kopce. Dojížděli k domovu.

Za chvíli zastavil vůz u hospody, kde bydlila Klára. Ostatní měli ještě několik set kroků dále, nejdále Jesenius. Herec pomohl dívce vyskočiti z košatinky a doprovodil ji k domovním dveřím. Zabušila. Čekali chvíli. V okénku nad veřejemi zamrkalo červenavé světlo a síňkou se sunuly líné kroky. Tu mu na rozloučenou stiskla ruku a řekla:

»Prosím vás, pane Jesenie, počkejte na mne pod vaším ořechem, přijdu.«

Zajíkla se při těch slovech. Dojížděl sem druhý povoz.

»Dobrou noc, paní Aninko, s bohem pane kontrolore, s bohem, pane architekté!« volala do něho.

»S bohem, slečno Kláro! Dobrou noc, Klárko! Hezky se vyspěte!« Vůz hrčel rychle kolem.

Hospodské dveře se otevřely a Klára v nich zmizela.

Jesenius vyskočil na kočárek a jeli dále. Na cestě vyložil doktora Samka a pak dojel k domovu.

Sečkal v podkrovní komůrce. Dole odpřáhal čeledín koně. Postroje a řetězy harašily. Když vše umlklo, sešel.

Nečekal na drnovém sedátku pod ořechem dlouho. V sadu se mihl bílý stín a Jesenius mu šel vstříc. Byla to Klára.

»Chtěla bych s vámi mluvit, pane Jesenie!« řekla rychle.

»Ano, čekám na vás, Klárko.«

»Pane Jesenie...!«

»Nu...?« pomáhal jí laskavě.

Uchopila ho za rámě.

»Pojďte někam, prosím vás... Musím se uklidnit... Tak jsem včera věděla, co vám řeknu; nezůstalo z toho nic. Prosím vás, pane Jesenie!«

»Rád, Klárko. Nebude vám chladno? Je rosa.«

»Pojďte! Pojďte se mnou!«

Vyšli nad statek na stráň a dali se k lesu. Noc se již dávno překlónila přes vrchol půlnoci a teď, sunouc se k ránu, byla chladná a temná a na obloze svítilo jen několik hvězd. Kráčeli travnatou cestou, plnou rosou, a po stranách jim stála pole dozrávajících obilí. Šli mlčky. Jesenius čekal, až promluví Klára.

Jen jedenkrát se na této cestě zastavila, aby mu pohlédla do očí a řekla:

»Jste hodný a dobrý, pane Jesenie, a mám vás ráda.«

šli dále.

Stanula teprve na konci polí, kde přecházela v palouk, který hraničil s lesním mlázím. Usedla na mezi a Jesenius ji zahalil svým pláštěm. Postavil se před ni a čekal.

»Pane Jesenie, nejprve vás chci odprosit za svoje slova... víte, tehdy ráno... jak jsem řekla, to že je také lež! Bylo to ode mne zlé a špatné a bolí mne to. Odpusťte mi!«

Podala mu ruku a on ji stiskl.

»Nezlobíte se, pane Jesenie?«

»Ne.«

»Děkuji vám,« řekla měkce. »Vím, že to lež není... A teď, teď vám chci něco velmi vážného říci... Prosim vás, sedněte si... ne do rosy... sem... hleďte, máme oba dosti místa na vašem plášti!«

Rozprostřela na trávě cíp jeho pláště a Jesenius usedl. Zmocnil se jí neklid a ona jej chtěla překonati.

»Tož... Hleďte, nevím, najdu-li opět slova, která jsem si v minulých nocích opakovala tak určitě a přesvědčivě...« Nevěděla dále a vjela si rozčileně rukama do vlasů. »Och, och!... jak to hloupě s vámi mluvím... A proč vy mlčíte? Vždyť byste mi mohl pomoci, kdybyste chtěl.«

»Snad tedy takto začneme:« řekl Jesenius vážně. »Herec Jesenius mne miluje. Třeba mu při-

znati, že mne svojí láskou příliš neobtěžuje a vtírá se mi jen málo, ale mně jest i to nepříjemno, poněvadž já ho ráda nemám.«

»Ne tak, ne tak! Nikdy jsem nikoho nemilovala, snad vůbec nejsem schopna toho citu, ale, věřte mi, je-li mi kdo milý a drahý, jste to vy. Je to nepřírozené, pane Jesenie, že my dva takto spolu mluvíme, že já, malá a bezvýznamná, smím takto hovořiti s vámi, umělcem... Ale i já chci býti jednou tak velká, jako vy. Chci!... Nikdy jsem nikoho nemilovala a nikdy nikoho milovati nebudu, mám jen jedinou velikou lásku: umění; jako nábožensky zanícené ženy milují jen Ježíše Krista a již nic kromě něho. Ano, mohou se vdáti, snad budou míti muže a děti, ale přece nikdy nebudou nikoho milovati, než Ježíše Krista. Odpadek lásky nemohu nabídnouti Jiřimu Jeseniovi. Toho si nezaslouží... Nevěříte, že ze mne kdy bude umělkyně. Jakáž pomoc! Nemluvme o tom již! Vaše pochybnost mi bude jen novou vzpruhou na mé cestě. Dokáží vám to. Budu umělkyní! Budu, pane Jesenie!«

Klára, jejíž tón pozbýval klidu, zdvihla se se země a stála teď před Jeseniem.

»Všechno dám umění. Všechno, co ve mně jest. Svě zdraví, svou rodinu, svou práci, své nadšení, svou čest. Budu zlá, bude-li potřebí, budu dobrá, povede-li to k cíli. To není fráze, pane Jesenie!

A bude-li k prospěchu mého umění, abych vydala své tělo, učiním to. To z ohromné lásky, nad niž nemám jiné. Nesmím mít!... Takové ženy nemůže milovati Jiří Jesenius.»

Zíral na ni, zčervenalou, rozšířenýma očima, užaslý její vášní.

Jeho dlouhý a mlčelivý pohled ji zarazil.

»Proč se na mne tak díváte?« řekla tiše.

»Je mi... je mi smutno, Kláro, a bojím se o vás.«

Učinila dva kroky po cestě, ale vrátila se před Jesenia.

»Není umění hodno, abychom mu věnovali život?«

»Jistě. Také já jsem tak učinil. Obávám se však, že byste mi v této chvíli neporozuměla, kdybych projevil pochybnosti, zda se těmito cestami dochází k umění a zda jest opravdu umění, co vám tane na mysli...«

»Ach, tak! Ctižádost, myslíte!« řekla vášnivě.

»Ano, jsem ctižádostivá, chci...«

»Promiňte, Kláro, že vás přerušuji. Jen několik málo slov mi dovolte...«

»Dobře!«

»Sama jste prve řekla: ‚Nevěříte mi... nemluvmě o tom tedy.‘ Nemluvmě tedy o Kláře umělkyni. Jen k dívce Kláře mám několik slov. Miluji

vás. Co vám na tom může sejít? Nestarejte se o to! Jest to má věc a nikoli vaše. Jen moji logiku pochopte! Koho miluji, tomu bych rád učinil něco dobrého. Měl jsem za to, že vám učiním dobré tím, když i proti vaší vůli budu chrániti vaše zdraví a když, zkušenější, vám otevřeně řeknu, jak soudím o cestě, na niž se dáváte. Vidím, že jsem způsobil opak toho, co jsem chtěl. Klára půjde svou cestou, nemám moci, abych ji v čas zastavil a překážky, které bych jí mohl naváliti v dráhu, by při vášnivě vůli neměly jiného výsledku, než že by jen ztížily beztak nesnadnou pout a ublížily. Nezbyvá mi, než ponechatí Kláře její svobodu. Svoboda jest také velký dar a přiznávám se, že jsem chybil, chtěje ji omezovati. Jděte, Kláro, a dojděte sama k poznání, které jsem chtěl nerozumně uspíšiti. Nevstoupím vám již do cesty. Již nikdy nebudu psát vašemu tatínkovi a nikdy podrážvat vaše sebevědomí. Milovat vás ovšem budu, dovolte mi to, znáte mne a víte, že se tak nikdy nebude dítí vtíravě. A, Klárko, milá Klárko, o jedno bych vás velice prosil: Kdybyste měla někdy potřebí slova, upřímného pohledu, rady nebo pomoci herce Jesenia, či člověka Jesenia, přijďte, a učiníte mne šťastným.«

Klára zaslzela.

»Děkuji vám. Přijdu.«

»Děkuji vám, Kláro.«

Zavanul chlad a ona drobně zakašlala. Herec na ni starostlivě pohleděl.

»A s těmito hezkými slovy půjdeme, vidíte Kláro?«

Vstala a on ji oblékl do svého pláště.

»Ano,« řekla posléze.

Šli k domovu, držíce se za ruce.

Mlčeli.

Noc ztrácela ponenáhlu i své jméno i své temno. Její černá zvolna řídla a proměšovala se šedí, která se položila tenkou vrstvou na pařouky i cestu, a studená a vtíravá, pronikala oděvem i obuví chodců. Několik hvězd, třepetajících se na obloze, pobledlo a zhaslo. Les před nimi mírně zašuměl a obilí se rozvinilo lehkým větříkem, jenž oznamoval, že kdesi na východě rodí se jítro, které přijde.

Nevraceli se touž cestou, nýbrž obešli háj k silnici, kudy před několika hodinami přijeli ze Souvrat.

Teprve na silnici, jež bílá rýsovala se již před nimi, přerušila Klára mlčení.

»Poslyšte, pane Jesenie, jsou lidé, kteří pochybují, že herectví a zpěv jsou uměním. Pochybujete o tom i vy?«

»Nikterak. Zapochybovatí o tom znamenalo by odhodlatí se k sebevraždě. A jak vy na tuto otázku přicházíte?«

»Vzpomněla jsem si na Blahoslava Dokoupila.«

»V jaké souvislosti? Jsou přece v každém umění ubožáci, malují se bídné obrazy a dělají se špatné verše.«

»Myslíte, že miluje svoje umění stejně jako my?«

»Myslím. A mám ho za to rád.«

»A ten druhý se vám líbil? Mně jen s počátku. Pak mi byl odporný.«

»Dovedla byste určitě vysvětliti proč?«

»Ne.«

»Snad proto, že na vás působil dojmem svatochrádce. Milujete umění a on jím snad opovrhuje. . . Snad!«

»Zajimal jste se o něho. Máte s ním nějaké úmysly?«

»Ano. Ze Šavlů se stávají někdy Pavlové. Nevím však, bude-li chtít.«

Ve chvíli, kdy odcházela noc, první jas vystupoval nad obrysy kopců a předměty byly bledé a chladné, stanuli před domem, v němž Klára bydlila.

Beze slova si podali ruce, jež dlouho tiskli, druh druhu zahleděni do očí.

Tu řekla Klára tiše:

»Velmi bych chtěla, pane Jesenie, abyste mne dnes políbil. Učiňte tak.«

Dařa mu své rty. Vzal ji do náruči a vtiskl na ústa dlouhý polibek, jímž se tělo dívčino zachvělo

jedinou, dlouhou vlnou. Bylo to poprvé, co líbal
kdo Kláru na rty.

Vyvinula se mu z objetí.

„Dobrou noc, pane Jesenius!“ řekla smrtelně
bledá a vzrušená.

Než jí mohl podati ruku, vklouzla do stavení
dveřmi, které si při odchodu nechala otevřeny.

Jesenius pomalu a s hlavou na prsa schýlenou
šel rozbřeskujícím se ránem vzhůru vsí domů.

M A S K Y

M A S K Y

Jesenius ostával na Havlíčkově náměstí. Byt měl dva pokoje na levo z předsíně a na pravé straně kuchyni a pokojík. Jeden z obou pokojů byl ložnicí, druhý, modře malovaný, jídelnou, studovnou a přijímacím pokojem zároveň. Ten si zařídil ve slohu z dob, kdy se naše babičky vdávaly. Byla zde pohovka a židle, potažené modrým brokátem, a měly příjemně měkké křivky opěradel: uprostřed stál hnědý, elipsovitý stůl s vykládanou deskou, u zdi psací stolek, pak stojany z ořechového dřeva a mřížkovaný sklenník s pestrou hedvábnou záclonou, přeměněný v knihovnu. Obrazy, vesměs originály českých malířů, jež vyplňovaly celou jednu stěnu — akvarel Uprkův mezi nimi svítil sluncem a ostrou bělí a rudostí pestrých krojů slováckých — květiny před okny, podušky na pohovce, drobnosti, roztroušené po nábytku, to vše mluvilo o neustálém styku s lidskýma rukama, vše bylo jasné a vlahé, jako u někoho, kdo má rád svůj byt a pobývá mnoho doma. Že jest to útulek hercův, prozrazovala zástěna u kamen, také z modrého brokátu, ověšená červenobílými stuhami, zdobivšími kdysi vavřínové věnce, mědirytina na stěně, představující poprsí Shakespearovo, a v rohu oválové stojací zrcadlo, v němž se oobrázel celý tento modrohnědý pokoj. Milý kousek nábytku visel mezi oběma okny proti vchodu: čtvercové skříňkové hodiny se širokým zlatým rámem a

uprostřed s malým, vypouklým ciferníčkem, tlukoucí jemně sladěným, dvojím bitím. Naplňovaly místnosti měkkým tikotem starých, moudrých strojů a uklidňovaly hladivým dotekem nervy hercovy, když vyčerpán prací odkládal knihu a poléhal na pohovku, aby si chvílku odpočinul. To byl byt Jeseniův. Druhá strana, kuchyně a pokojík, byly výhradnou říší jeho hospodyně, paní Mádlové, padesátileté vdovy, která po službách ve velkých domech a svízelném životě rodinném považovala toto místo v mládenecké domácnosti za definitivní odpočinek a konala všechny práce vzorně a vesele, jako by stále říkala, tohle všechno že nic není a že již dokázala jinčí věci. Byla to příjemná žena a herec ji měl rád.

Když se Jesenius vrátil ze samoty na českomoravské vysočině, věnoval se opět plně divadlu. O Dokoupilova herce se přestal zajímat a vzpomněl-li si někdy na něho přece, byla vzpomínka provázena mírně nepříjemným pocitem. Přenáhlil se. Na představení »Obležení Souvrat od Švédů« nejel, byl tehdy liják a do městyse během dovolené se již nepodíval, ale ihned po návratu do Prahy poslal herci balíček knih a připojil dopis: »Vážený pane! Chcete-li, nastudujte zatržené úlohy a navštívte mne pak. Viděl bych rád, co umíte. Pozdravuji Vás. Jiří Jesenius.« Úlohy byly Kaunic z Bozděchovy »Zkoušky státníkovy«, Fran-

cek z Mrštíkovy »Maryši«, Romeo ze Shakespeara »Romea a Julie« a Osvald z Ibsenových »Strašidel«. Role tak různorodé byly voleny úmyslně. Lístek byl stylisován trochu velkopanský, Jesenius býval opatrný vůči cizím lidem, ale odpověď došla obratem pošty ho pucčila, že měl být ještě zdržlivější. Veselý psal: »Vážený pane! Umělecká družina Josefa Blahoslava Dokcupila, a s ní také já, byla angažována panem Václavem Jánským, rolníkem ze Souvrat čp. 5 na žitné žně za denní mzdu 80 h a celé zaopatření, a tu pochopíte, že na studium úloh není kdy. Ubezpečuji Vás mimochodem, že srpnovým sluncem ozářená Ceres v kypré nahotě tvarů jest neméně krásná než Thalia, dokonce půvabnější, než žertovná sice, ale přece již jen trochu nudná musa páně Dokcupilova. Za knihy děkuji. Pozdravuji Vás. Jan Veselý.« Jesenius hodil drzý dopis do koše a od té chvíle se snažil na jméno Jan Veselý zapomenouti.

Jednoho srpnového dopoledne měl návštěvu. Přišel Prunar, herec Vinohradského divadla. Oba muži se znali z Lublaně, kde spolu rok hráli, a teď přišel kolega s prosbou. Jeho žena, operní pěvkyně rovněž na Vinohradech, sváděla již dvě leta úporné zápasy se slečnou Faixovou o úlohy a prvenství. Boje, intriky, hořkosti, rozčilování a nenávisti, s podobným soupeřstvím spojené, jsou

věcmi vážnějšími, než se za to má. Jiným umělcům dovolují obyčejně tvořiti dle libosti, ne tak hercům a zpěvákům; ti, o samotě poloviční umělci a možní pouze v celku svého prostředí, právo na tvoření si musí dříve vybojovati a jde-li o cenu tak velkou, jako jest umění, zdají se dovoleny také všechny prostředky. Poslední zápas o Bizetovu Carmen vyhrála slečna Faixová. Paní Prunarová tvrdila, že nízkou intrikou ředitelovcu. Ředitelové totiž mívají poznamenány dny, kdy ta která zpěvačka v měsíci churaví, to proto, aby v tu dobu nedostávaly dámy namáhavých úloh, a paní Prunarové, když se přišla do kanceláře ucházeti o Carmenin part, ředitel odpověděl, že to není možno, poněvadž na den premiéry připadá hereččin »kalendář«. Paní Prunarová se ohradila, že to není pravda. Ředitel odpověděl, že to má poznamenáno. Na to paní Prunarová, ona že to musí lépe vědět. Ředitel, že ne a že si to dámy vůbec dělají, jak se jim to zrovna hodí. Došlo již tehdy k výstupu. Ale stala se věc ještě horší: Večer o představení, když se chtěla slečna Faixová oblékat, našla svoji krásnou toaletu potřísněnou. Nařkla paní Prunarovcu z nízké a nešlechtné msty, z obou stran padly ošklivé nadávky a po prvním jednání došlo ke scéně ještě vzrušenější, kdy si obě ženy vjely do účesů a poškrabaly se na rukcu. Vše skončilo v ředitelně. Paní Prunarová se ne-

uklídnila ani zde, velmi křičela, obvinila ředitele z protekčního hospodářství a milostných pletek se sokyní a dostala posléze hysterický záchvat. Ředitel jí dal druhého dne výpověď. Podobné aféry se brzy zapomínají a vše končíva dobře, ale tentokráte byl ředitel neúprosný a nechtěl zpěvačce dovolit již ani vystoupiti.

»Ty, Jesenie, dojdi tam a sprav to nějak, na tebe on dá,« prosil herec. »Zadlužili jsme se trochu a bylo by to zpropadené. A pak, víš, jak jsou ženské pověřivé. Jak se u nás dává něco od Tyla, vždycky někdo z divadla umře. Taková divná náhoda! Nejdříve starý Bečvář, pak se utopila jedna chórístka, pak zemřel Hégr, pak Martínková, předposledně ranila mrtvice jednoho muzikanta a posledně byl to Žinkovský. Studuje se zrovna »Strakonický dudák« a žena mi činí, že to bude tentokráte ona... Prosím tě!«

Jesenius slíbil.

Když host odešel, chystal se ihned zajíti na Vinchrady.

Ale v tom bylo u dveří předsíně zazvoněno.

Bylo těžko zapřítí se, poněvadž paní Mádlová nebyla doma a on se mohl s neznámým návštěvníkem za okamžik střetnouti na chodbě či na ulici. Šel tedy otevřítí.

Na chodbě stál herec Jan Veselý.

Jan Veselý v prostém, vkusném oděvu civilisovaného člověka.

»Dobrý den, pane Jesenie! Neumím ani Kaunice, ani Francka, ani Romea, ani Oswalda, ale přes to vás prosím, abyste mne přijal. Chci vám jen poděkovat za laskavý zájem o mne.«

»Dobrý den, pane Veselý! Pojďte dále, prosím!« odpověděl Jesenius, udivený i vzezřením kočovného herce i tónem jeho hlasu.

Návštěvník byl uveden do bytu a usazen.

»Co je nového u pana ředitele Dokoupila?« zahajoval hostitel rozmluvu.

»Asi ne mnoho, nevím ostatně, opustil jsem Dokoupilovu společnost.«

»Tak? Hledáte jiné angažmá?«

»Dovolte nejprve, pane Jesenie, abych opravil váš omyl. Nejsem herec a nehodlám se věnovat divadlu. Těžko říci, kdo jsem, snad jen toulavý člověk, rozhodně však nikdo, koho třeba respektovat. K Dokoupilovi jsem se dostal jen náhodou, jako mne náhoda dovedla v životě již k tak mnohým Dokoupilům. V Souvratech jsem poznal vás. Tam jste mi daroval několik přívětivých slov, ovšem přívětivých, pokud se na situaci slušelo« — Jeseniovi se zdálo, že ne tvář, ale hlas návštěvníkův malounko a sotva znatelně se zasmál — »ale což nad to: daroval jste mi několik dobrých po-

hledů. Nepřicházím vás obtěžovat, rád bych vám jen poděkoval.«

To vše bylo řečeno krásným jeho hlasem neobyčejně klidně, uctivě, ale ku podivu i sebevědomě. A Jesenius, přímočarý Jiří Jesenius, který nesnesl neujasněného poměru v obcování s lidmi, stál ve styku s tímž mužem již po čtvrté před jinou tvář a v druhé rozmluvě s ním měl po čtvrté měnit tón řeči. Jaká tohle zase byla maska? Byl přiveněn a srdečně lidským pohledem černých očí, že se znova podívil.

Pravil za chvíli:

»Upoutal jste mne skutečně svou souvratskou hrou. Nekarikoval jste špatně svých partnerů a měl jsem za to, že jste nás chtěl pěkným monologem na zdařilou karikaturu upozornit.«

»Příznávám se k té ješitnosti.«

»Také já jsem byl trochu ješitný; domníval jsem se totiž, že upozornění platí hlavně mně, snad proto, abych pro vás něco učinil. Víte, že jsem k tomu byl ochoten. Pravíte, že nejste hercem. Zdá se tedy, že jsem se mýlil. Nechci se vyptávat, ale co jsem viděl, svědčí o talentu a jistě jste se také herectvím blíže zabýval. Máte krásný hlas, hezkou postavu i tvář; nejste sice mlád, ve čtyřicetiletých letech se již těžko začíná, ale přes to myslím, že by se dalo ještě mnoho dohonití a že

byste v tom oboru mohl něco vykonat . . . ovšem, máte-li schopnost, věnovatí se trvale jediné práci.«

Kočovní herec na Jesenia hleděl očima rozšířenými, rozzářenými v nejspodnějších hloubkách jich temna, tak, jakoby neposlouchal slov mluvčího, ale oddával se jen jeho hlasu. Jeho tvář maličko zrůžověla. Až to Jesenia uvedlo v neklid.

Veselý neodpovídal.

»Jste dlouho v Praze?« přerušil hostitel mlčení.

»Budu hrátí,« pravil Veselý. Řekl to mírně, ale určitě, pomalu to vyslovil, aniž pohnul brvou.

»Víte-li o nějakém divadle, poraďte mi!«

»Dobře,« odpověděl užaslý Jesenius. Představte se zítra řediteli »Uranie« panu Grünovi. Zatelefonoji mu.«

Host se zvedl.

»Děkuji vám. Promiňte, že jsem vás zdržel.«

»Na shledanou!«

»Čekal jsem, zda vyslovíte ono laskavé slovo. Děkuji vám.«

Veselý odešel a vyprovázející ho Jesenius se vrátil ještě jedenkrát z předsíně do pokoje.

Jaké tohle bylo zase nové, znamenité herectví, jaký tohle nový, důtklivý tón, přes nějž nebylo lze přejítí? Jesenius, jenž byl před návštěvou hercovou na odchodu, prochodil nad těmito otázkami ještě chvíli jizbou. Ale pak máchl rukou,

oblékl svrchník a rukavice a vyšel, aby spravil na Vinohradech záležitost Prunarovu.

Téhož odpoledne zatelefonoval řediteli Grünovi. Neměl rád tohoto člověka. Nikdy spolu ničeho neměli, ale cítil k němu pudovou něchuť, jistě přesahující hranice studených pocitů, jaké máme k lidem nesympatickým, ale přece jen lhostejným. Věděl však, že »Uranie« potřebuje herců a Veselého tam nezávazně doporučil. A ředitel odpověděl blahosklonně: »Uvidíme.«

Uplynuly tři neděle.

A tu byl jednou v divadle volán Jesenius k telefonu.

»Haló! To jsem já, Antonín Grün . . . Koho jste mi to sem poslal?« volal se zlostným pathosem. »Jakou prokletou sfinngu jste mi to sem poslal? Tvrdí mi s nejnevinnější tváří, že jeho jedinou štací byl Josef Blahoslav Dokoupil. Včera hrál Perčichina v »Měšťácích«. Víte, co ten z té roličky udělal?! Jakživ jsem to neviděl! A takhle hraje od začátku. Publikum je jako divé. Chce vidět jen jeho. Herci jsou zuřiví, všechny herečky do něho zamilovány. Ještě se mi to rozuteče. Víte vy o něm něco? Ten chlap někdo je, věřte mi, přetvařuje se a má něco za lubem . . .!«

»Nevím o něm více než vy. Našel jsem ho opravdu u Dokoupila. Tvrdí, že není herec a že byl před tím jen tulákem.«

»Nesmysl, pravím vám!« křičel do telefonu ředitel. »Má něco za lubem, má něco za lubem!«

»Přijdu se jednou na něho podívat.«

»Přijďte!«

Několik dnů na to přistoupila při divadelní zkoušce k Jeseniovi herečka Skřivanová.

»V »Uranii« teď mají jakéhosi zázračného herce, kterého jste prý vy objevil. Je to pravda?«

A stařícká paní Kalmanová, která se k rozmluvě nahodila, pravila:

»Ano, také jsem slyšela. Prý tuze dobře hraje. Poslechnu si ho jednou, milují mladé, nadané lidi.«

Pověst o záhadném herci letěla pražským světem a jméno Jan Veselý se stávalo známým.

Jesenius se jednoho zářijového večera vypravil do »Uranie«. Viděl souvratského kočovníka v úloze Barendra v Heijermansově »Naději«. A hlava se mu zatočila.

Nepřišel oddávat se hře, známé do posledního odstínu slova, přišel posuzovat. Ale tváří v tvář umění Veselého ztratil schopnost kritiky, dal se jím unášet, připodobniv se všem naivním divákům kolem sebe, kteří s vytažením opony zapomínají na plátno, dekorace, herce i autora, a zří jen život, lidi a samy sebe. Byla to hra, jež zužovala hrudník a hnala slzy do očí, které netryskaly nad dějem kusu a hercovými slovy, ale rozkoší i bolestí zároveň, radostí i smutkem z tuchy čehosi teskně krás-

ného, velikého, nesmrtelného... a nevyslovitelného. Dojem zvonů a ohně měl Jesenius. Z hercova hlasu zněla přemáhající síla šelestem zvonů a jejich chórem; šlehala z jeho očí a tiše planula všemi odstíny barev ohně a všemi jeho zárovými stupni; síla, která bortila kobkové zdivo duší, plnic je ohňovým světlem a zvonovým zněním, hrůzně lidským, sladce božským.

Spadla opona po jednání. A zatím, co se arénu nesla bouře potlesku a vířila prach od vyšlapané podlahy až nahoru k lóžím s vyrudlou červení záclonek a k obilným trámům podkroví, sousedka Jeseniova, mladičká černovlasá dívka, teď zardělá a s očima rozzářenýma, nachýlila se k družce. Jako by jí chtěla cosi říci. Ale neřekla, usedla opět rovně, vzdychla po vzduchu a přejela si drobnými prsty čelo a oči. Zůstala chvíli bez hnutí se zrakem upřeným v prázdno. Pak se znovu naklonila k přítelkyni:

»Vidím často jen jeho oči... Všechno na jevišti mně mizí jako v mlhách... a vidím jen jeho oči.«

Jest to snad vysvětlení? — myslil si Jesenius.

Opona byla opět vytažena a hrálo se. Barendra na jevišti nebylo a herci »Uranie«, Jeseniovi dobře známí, snažili se naučenými posunků a slovy vyjádřit náladu předepsanou autorem kusu. Nebyli umělci, ale činili se, seč byli, a celkem se jim to

před nenáročným obecenstvem dařilo. Kritický duch Jeseniův se velmi rychle probouzel:

Jsou to oči nového herce, jež upoutávají ona dvě děvčátka; na něho stejně silným dojmem působí hlas Veselého; a je příznačné, že mluvené slovo, myšlenka autorova zůstávají čímsi podružným. Přestal sledovati hru a přemýšlel o tom. Byl již ochoten ověřiti, že před ním nestál herec z povolání. Bylo to zřejmo na jistých rozpacích vůči jevišti, malém pro hercův temperament a příliš velkém vzhledem k prkénkům Dokoupilovým; na nevšímavosti ke směru, kde sedí publikum, která zaviňuje, že tak mnchý efekt gesta i slova vyznívá na prázdno; na neochotě sladiti svoji hru s výkony partnerů; a znalci neušla na jednom místě ani ona nervosa tempa, u začátečníků příliš známá, kdy jako by chtěl obtěžovaný okřiknouti napovědu: »Eh, nepleť mne, však já sám dobře vím!« Bývalý kočovník Dokoupilovy společnosti nepodával obecenstvu Barendu, ale sama sebe. Měl bohatství v duši, o jehož velikosti jistě neměl ani tušení. Kde je naspíral? Slovo autorovo, nálada daná kusem vynášely v této herecké duši na povrch vlastní city a vlastní nálady, uložené tam kdysi, usnulé, dávno zapomenuté a ony vycházely z hlubokých temnot nitra do světla, stávající se tělem. Zhmotnily se ve zvonovém zvuku a v ohni, pohybem těla se zavlnily a darovaly hlasu barvu

a tón, nenapodobitelný chudému herci — imitátorovi života. Ale jaký to byl člověk a jaká to byla duše, jež skrývala takového bohatství? A byl tento poklad darem mocnosti dobrých, či duchů zlých? ... Až Jesenia tato otázka v zádech zamrazila.

Snažil se opět upoutati pozornost k jevišti. Ale hra ho nudila. Ještě během jednání vyšel, aby vyhledal Jana Veselého. V chodbičce k hereckým šatnám zastoupila mu cestu vysoká, otlá postava ředitele Grüna. Podával hostu ruku:

»Viděl jsem již, viděl. Vítám uctivě. Nu, co mu říkáte?«

»Velmi dobrý.«

Ředitel stáhl levý koutek úst v trpitelně ironickou vrásku a pravil:

»Kdypak mi ho Národní divadlo vezme?«

»Víte, že to na mně nejméně záleží.«

K levému koutku připojil se pravý, čelo se stáhlo v tragické vrásky a šedé oči i posun mohutné hlavy s lysinou ukázaly k jedněm dveřím:

»Patrně ho hledáte. Je v garderobě.«

Jesenius vešel do mastyksového, ličidlového a tabákového zápachu mužské šatny.

Nalícení a s očima černě podmalovanými seděli tu po židličkách herci, v sebe shroucení a s unuděnými obličejemi, jako by po těžké tělesné práci. Ti, kdož dohráli, smývali si vaselínem ličidlo a strojili se

do občanských oděvů. Dělalí to vše mlčelivě a velmi vážně, pohyby efektními, jež ani zde nezapíraly herců. Každý z nich byl plně zaměstnán sám sebou a nevěnovali Jeseniovi pozornosti; jen někteří po něm obrátili lhostejné zraky.

Jan Veselý stál v masce severského námořníka opřen o stěnu a očima tékal po zemi. Jesenius k němu přistoupil, podáváje mu pravici. Oči Veselého se rázem rozsvítily.

»Přišel jsem se na vás podívat a blahopřeji vám.«

»Děkuji vám, pane Jesenie,« zazněl zpod nalepeného vousu prostě srdečný hlas.

Teprve teď se obrátili herci na hosta. Ale hned odsunuli pohledy opět se zdánlivou lhostejností jinam, zapírajíce tak svědectví této scény, která byla ctí druhovou a tedy ponížením jejich.

»Rád bych si s vámi promluvil, pane Veselý. Kde býváte po představení?«

»Přijdu, kamkoli vám bude líbo.«

»Dobře, počkám na vás před divadlem. Na shledanou!«

»Na shledanou!«

Oba muži si zpřímá pohlédli do očí a přátelsky si potřáslí pravicemi.

»Dobrou noc, pánové!«

»Poklona!« opětovali herci se hranou lhostej-

ností Jeseniův pozdrav a někteří se na židličkách maličko uklonili.

Garderoba na se vzala obvyklou tvářností. Jen trochu strojenější než prve, poněvadž nebylo radno ohlížeti se v místa, kde stál Veselý a po-
přátí mu radosti triumfátorského pohledu. Co si vlastně o sobě myslí ten člověk? A pan Jesenius?! Kdo je to pan Jesenius? Měl v životě štěstí, kterého oni neměli a noviny mu udělaly trochu reklamy.

Za chvíli se otevřely dveře šatny a v nich se objevila lysá lebka ředitelova.

»Pane Veselý!« zavolal hřmotným basem, a když se oslovený k němu obrátil, pravil: »Přijďte ke mně po představení do ředitelny!«

»Lituji, pane řediteli, ale disponoval jsem již svým časem.«

»Musím s vámi mluvit.«

»Opravdu mi není možno. Zítřka jsem k službám.«

Tvář ředitelova se zakabonila a zpod svaštělého obočí šlehy po herci blesky. Rozzuřen chtěl postoupiti ku předu a otevíral již ústa, ale náhle se rozmyslil: Obličej se vyrovnal ve vlídnou hladkost a nabyl dokonce výrazu blahosklonně usměvavého.

»Dobře. Tedy zítřka.«

Obrátil se a zmizel.

do občanských oděvů. Dělalí to vše mlčelivě a velmi vážně, pohyby efektními, jež ani zde nezapíraly herců. Každý z nich byl plně zaměstnán sám sebou a nevěnovali Jeseniovi pozornosti; jen někteří po něm obrátili lhostejné zraky.

Jan Veselý stál v masce severského námořníka opřen o stěnu a očima těkal po zemi. Jesenius k němu přistoupil, podáváje mu pravici. Oči Veselého se rázem rozsvítily.

»Přišel jsem se na vás podívat a blahopřejí vám.«

»Děkuji vám, pane Jesenie,« zazněl zpod napleného vousu prostě srdečný hlas.

Teprve teď se obrátili herci na hosta. Ale hned odsunuli pohledy opět se zdánlivou lhostejností jinam, zapírajíce tak svědectví této scény, která byla ctí druhovou a tedy ponížením jejich.

»Rád bych si s vámi promluvil, pane Veselý. Kde býváte po představení?«

»Přijdu, kamkoli vám bude líbo.«

»Dobře, počkám na vás před divadlem. Na shledanou!«

»Na shledanou!«

Oba muži si zpřima pohlédli do očí a přátelsky si potřásli pravicemi.

»Dobrou noc, pánové!«

»Poklona!« opětovali herci se hranou lhostej-

nosti Jeseniův pozdrav a někteří se na židlích maličko uklonili.

Garderoba na se vzala obvyklou tvářností. Jen trochu strojenější než prve, poněvadž nebylo radno ohlížeti se v místa, kde stál Veselý a po-
přátí mu radosti triumfátorského pohledu. Co si vlastně o sobě myslí ten člověk? A pan Jesenius?! Kdo je to pan Jesenius? Měl v životě štěstí, kterého oni neměli a noviny mu udělaly trochu reklamy.

Za chvíli se otevřely dveře šatny a v nich se objevila lysá lebka ředitelova.

»Pane Veselý!« zavolal hřmotným basem, a když se oslovený k němu obrátil, pravil: »Přijďte ke mně po představení do ředitelny!«

»Lituji, pane řediteli, ale disponoval jsem již svým časem.«

»Musím s vámi mluvit.«

»Opravdu mi není možno. Zítřa jsem k službám.«

Tvář ředitelova se zakabonila a zpod svaštělého obočí šlehy po herci blesky. Rozzuřen chtěl postoupiti ku předu a otevíral již ústa, ale náhle se rozmyslil: Obličej se vyrovnal ve vlídnou hladkost a nabyl dokonce výrazu blahosklonně usměvavého.

»Dobře. Tedy zítřa.«

Obrátil se a zmizel.

To bylo tedy již mnoho na hereckou trpělivost. Námořník v modré haleně, sedící obkročmo a s rukama v kapsách na židli, vyfoukl ve zlostném úsměšku nosem vzduch, až se zakýval nalepený knír. A herec Melichar, který již dohrál a teď si uvazoval před zrcadlem kravatu, si broukl:

»Hm... to je nějakého mazlení!«

Jesenius se zatím prošel podzimním večerem a teď čekal v divadelní zahradě mezi svítilnami a žloutnoucím stromovím. Představení se skončilo a lidé se hrnuli ven. U východu se shromáždil shluk lidí, mladých dívek, žen a studentiků, kteří oddaně čekali na zbožňovaného herce — Jana Veselého. Toužili na něho ještě jedenkrát popatřiti a každý z nich měl nesmělé přání střetnutí svůj pohled s jeho. Když herec vyšel, proběhla jemná vlna vzrušení zástupem a Veselý jím kráčel jako král špalírem svého lidu, nevšímavý k němu a zrak i úsměv upjatý na zahradní stezku, kde čekal Jesenius.

Oba muži se pozdravili.

»Kam?« zeptal se Jesenius.

»Kam je líbo.«

»Povečeříte se mnou?«

»Rád.«

Šli do hostince a ulicí je z povzdálečí provázeli hlouček ctitelů, kteří patrně poznali i druhého herce. Hlouček se poněnáhu drolil, ale tři děv-

čátka zůstala a nespustila se jejich šlápějí až ke vchodu jídelny a když zapadaly za oběma dveře, ještě osvětlenou skulinou vklouzl za nimi dovnitř poslední oddaný pohled.

Povečeřeli u bíle prostřeného stolu ozářené místnosti v lehkém rozhovoru, jemuž nepřikládali významu. Bylo jim příjemno.

Po jídle vyšli do podzimního večera.

»Líbí se vám býti hercem?« zeptal se Jesenius.
»Nezbývá mi, než opakovatí, co jsem vám již řekl: Nejsem jím. Ale jsem vám vděčen, že jste mne přinutil, to jest, tuším, pravý výraz,« — ta slova doprovodil vesele jasným pohledem — »povídá se z blízka na divadlo. Zabývám se jím teď mnoho a přemýšlím o něm.«

»Dospěl jste již k pevnému úsudku?«

»Upřímně řečeno, nemám o něm valného mínění.«

»Proč?«

»Buď jsem hláskou troubou autorovou a pak účelu vyhovoval daleko lépe kothurn, tragická maska a chór, než aparát, s nímž dnes pracujeme; anebo jsem Jan Veselý a pak toho hamparádí již dokonce nepotřebuji. Ale tohle spojení obou je jakási žertovná nemožnost — pro člověka, který jest ochoten dívat se na to hodně povrchně. A já mám ten talent.« Zase týž vesele jasný pohled.
»A vůbec: Malované plátno, provaziště, šminka,

naše mimika, deklamace! Vždyť je to velmi komické všechno! Dětské divadlo je mnohem serióznější, pantomima s králíčkem a kašparem, na tři prsty navlečeným, snad vrcholem. A všechno, pane Jesenie!... Slovo! Jaká to ubohost například! Chtít hrubým, toporným, hluchým slovem vyjádřit člověka. Víte, pane Jesenie: člověka! něco tak nesmírně složitého, hrůzného a krásného, tak zoufale nevyjadřitelného! Naše prostředky! A pracujeme jimi, považujeme ty hloupičké hračky za něco obrovsky vážného, lámeme si hlavy jejich zdokonalováním a jsme pyšní na svoji nemohoucnost.«

»Hledáme.«

»Čeho, jak se mi zdá, touhle cestou nikdy nenajdeme.«

»Nemáte rád divadla?«

»Ach, to je jiná! Jak možno nemít rád toho lidského mikrokosmu, vypouklého zrcádka, v němž se tak groteskně obráží svět s jeho tragikomickým mravenčením?!«

»Popíráte-li kulisu, mimiku, slovo dokonce, co jest dle vašeho mínění s to, aby vyjádřilo lidství?«

»Není takového prostředku, pane Jesenie! Jsou jen prostředky, z nichž každý maličko, nebo všechny spojeny trochu, dovedou v nás vzbudit mátožné mlhavé tušení lidství. Zvuk a rytmus jsou přece jen o málo více než slovo, barva jest

ještě o něco více, pčsun lidské dlaně... a pohled... víte, pohled překrásného lidského oka, ten jest jím snad nejvíce.«

Jesenius sledoval temperamentní výklady mladého muže s usměvavou shovívavostí, s jakou nasloucháme zajímavým sice, ale zmateným úvahám o věcech, jež nám jsou zcela jasny a v našem nitru pevný:

»Sám, herecký nihilisto, užíváte týchž prostředků, jichž neuznáváte. Vysvětlete mi, proč herec Jan Veselý má takovou moc nad lidskými dušemi!«

Otázka byla položena půl žertem jako argument proti. Ale odpověď na ni vyzněla ku podivu vážně:

»Tutéž otázku chtěl jsem vám jednou později položit sám, pane Jesenie. I člověku Janu Veselému přiházelo se to v životě.«

Jesenia překvapila bezprostřednost odpovědi, jako by již dávno připravené, a klidná jistota jejího tónu. A ono »jednou později« jej zarazilo. »Jednou později?« Jak mohl vědět Jan Veselý, že jednou později bude mít příležitost předložit Jiřimu Jeseniovi otázku tak důvěrnou?

Zastavili se. Jesenius popatřil v tvář druhovu, jehož pohled byl klidný.

Šli dále, odmlčevše se.

Kráčeli nocí, jež byla temná a voněla nahořklou

vůni podzimu. Zde, na obvodu města, kde dlažba přechází v měkkost vozových cest a svítlna sotva svítlnu dohlédne, střídají se sražené masivy zahrad s černými výškami komínů a s průčelím továren, polcosvětlených hlídačskými žárovkami; lány polí, přecházející v tmu, s ploty dřevařských ohrad a s domy — osamělými pionýry příštích uličních bloků — které okazují chodcům nahé boční stěny. Šli dlouhou procházkou za město, rozhovorem o umění, autorech, hercích a divadle. Veselý byl bystrý mladý muž a mnoho věděl. Mluvil prostě, díval se prostě, nesnažil se překvapovat a Jesenius byl té noci ochoten uvěřit, že na tváři druhově není masky.

»Pevíte mi jednou o svém životě?« zeptal se ho.

»Vše, co se říci dá, povím, budete-li si přát.«

Již hodně po půlnoci potkali na liduprázdné silnici drožku, vracející se k Praze. Kočí klímal na kozlíku a kůň klusal k domovu. Zastavili vůz a vsedli do něho, vděční náhodě a teprve teď se rozpominajíce, jak daleko zašli. Nemluvili již mnoho. Dávali se kolébatí kočárovými pery a naslouchali dusotu kopyt. Ale mlčení bylo jim teď stejně příjemno, jako prve rozhovor.

V Holešovicích Veselý vystoupil u domu, kde bydlil. Ještě z venčí, otevřeným okénkem vozu, mužně stiskl Jeseniovu pravici.

»Dobrou noc, Jiří Jesenie!«

»Na shledanou, Jene Veselý!«
Pevný stisk hercových prstů cítil Jesenius ještě dlouho; nejen fysicky, ale v celé bytosti, a věděl teď již určitě, že jeho život kolem bývalého kočovníka Dokoupilovy společnosti mlčky neprojde. Mlh a v ě tušil ještě cosi většího: Že to nebyla pouhá náhoda, která ho svedla s potulným hercem. A byl si vědom těchto mlh, jichž průsvitná a přece neprůzračná šed' jej oblila a jejímuž vlnění udával rytmus dusot koníkův, ale proniknouti jich nemohl, ani se nepokoušel. Drobná kopyta dopadala na půdu. A herec rozpomněl se na tůž zvuk v tiché noci, tůž dusot zvířete, nedočkavě pospíchajícího k domácí stáji. Bylo to tehdy, když jel s Klárou ve venkovské kolesce hradbou obilních polí, hvězdy stály nad hlavou a světelný vějíř luceren utíkal s nimi podél příkopů a rozbíhal se do luk... „Zvoňte hrany na vše strany, umřelo mi potěšení!“ znělo mu duší.

Klára! Vzpomínka na ni nevnesla paprsku do mlh, neučinila jich průsvitnějšími. Jen jejich vlny se ještě více změtly a zachuchvalily.

Klára a Jan Veselý!

Co ti dva mohli mítí společného?

Leč otázka, na niž odpověď: Nic! zdála se tak samozřejmou, neurčitý neklid Jeseniův jen zvýšila.

Příštího dopoledne šel Veselý po zkoušce k řediteli.

»Sedněte si!«

Ředitel ukázal obloukovým gestem na židli u svého stolku. Pak dodal tváří výrazu vladaře, přijímajícího v audienci mileného generála a po pause, již pokládal za důstojnou situaci, pravil:

»Chci s vámi promluvit několik slov, milý pane Veselý... Právíte mi, že jediným vaším místem byl Dokoupil. Dobře! Josef Blahoslav Dokoupil! Nemám nic proti tomu! Jsem muž, který v soukromém životě popřává svým hercům plně svobody, nepátrá, nevyptává se. Hlavní věc: Jsem s vámi spokojen. Ano! Netajím se tím. Ovšem, tu a tam... tedy tu a tam... no, můj bože, konečně nikdo učený s nebe nespádl, vidíte, milý příteli no... no... no... to se poddá a všechno nemůže býti najednou. Ale jste dobrý herec! Jste nadprůměrný herec!... Doufám, že jste mne poznal již tak dalece, že nejsem přítelem frází a platonických rozhovorů a tušíte asi, že jsem vás sem nepovolal proto, abych s vámi o svém smýšlení mluvil, nýbrž abych vám je dokázal... Nuže... Zvyšuji vám roční gáži o jeden tisíc a dvacet korun.«

»Děkuji vám, pane řediteli.«

Ředitel po závěrečném slovu, které mělo omráčiti, čekal rozhodně více nadšení. Vyňal ze zá-

suvky arch papíru, posunul jej ledabyle k herci a řekl, jako by mimochodem:

»Podepište mi to!«

Veselý přelétl zrakem papír. Byla to smlouva s divadlem »Uranii« na dobu tří let. Položil ji opět na stůl.

»Promiňte mi, pane řediteli, ale smlouvy nepodepíšu.«

Obočí Grünovo se sunulo pomalu do výše a zůstalo tam nehybně. Vstal, opřel se o psací stůl a ruce složil na prsou, dívaje se shora na herce.

»Proč?«

»Nemohu se vázati na tak dlouho.«

»Proč?«

»A pak bych se dříve musil poraditi s panem Jeseniem.«

»Proč?«

Veselý pokrčil rameny.

»Co je vám do pana Jesenia?«

Veselý znova s úsměvem pohnul lopatkami.

»Hodláte snad »Uranii« opustit?«

»Ne prozatím.«

»Máte nějaké plány pro budoucnost?«

»Ne.«

Ředitel setrval ještě chvíli v mračné póse. Pak zastrčil ruce do kapes, shrbil šíji a jal se přecházeti pokojem. Ke dveřím a znova k oknu. Tříkráte stanul u Veselého, pohleděl naň a tvářil se, jakoby

se chystal promluvití, ale neučinil tak a dal se znovu na pochod. Posléze se zastavil. Usedl. Nohu přehodil přes nohu.

»Af jest vám to již vhod, či nikoli, můj mladý příteli, pckládám za svoji povinnost otcovsky vás varovati.« To pravil velmi mírně a laskavě. Ale teď namířil ukazovákem pravice, jako napřaženým revolverem, na prsa hercova a děl s neobyčejným důrazem: »Půjdete-li k Národnímu divadlu, jste ztracen! To vám prohlašuje ředitel Antonín Grün!« Svě příjmení vyslovil staženými ústy a s temným německým ů.

Na to se bolestně zadumal a odmlčel. Pak promluvil:

»Máte ponětí, co jest to láska k umění? ... Na mne popatřte! ... V mladém věku jsem byl členem družiny Podzimkovy. Víte, kdo to byl Podzimek? Proti mému Aloisu Podzimkovi jest váš Josef Blahoslav Dokoupil pravá »Comédie Française« a »Deutsches Theater«. Tři mužští jsme tam byli: Já, direktor a jeden sražený holičský učedník, který utekl mistrovi. Celý fundus instruktus byly jedny vysoké boty, dvě plechové šavle, stará hasičská přilba a dvě květované kartonové záclony; to byly pláště do historických kusů, v těch jsem hrál Othella, Jana Žižku, Závise z Falkenštejna, France Moora. Hrávali jsme na party. Ředitel shrábl z denní tržby zlatku za kon-

cesi a režii; o zbytek jsme se dělili; když na mne některou neděli připadly čtyři šestáky, byl to slavný den. Mužské úlohy hrály ženské v kalhotech; čtyři ředitelovy dcery, jeho žena a ještě dvě nebo tři jiné běhny, které se skoro každou štaci střídaly ... ano, můj milý, mladý příteli: cestující veřejný dům osmatřicátého řádu to byl! A od tohoto Podzimka jsem byl na základě svých výkonů přímo angažován k brněnskému divadlu. A od brněnského divadla jsem za šest neděl utekl zpět k tomuto Aloisu Podzimkovi ... Áno! ... Proč, se mne ptáte? Poněvadž jsem tam mohl hrát, ano, hrát, poněvadž jsem tam mohl hrát Jiříka, Strakonického dudáka, Valentu, Jana Husa, kata Mydláře, Romea, Narcisse Rameau, kdežto v Brně mi dávali druhé milovníky a epizody.«

Poslední slova byla doprovozena velikým gestem. Zase učinil pauzu, poskytuje tak posluchači kdy vzpamatovati se, a pokračoval:

»Tomu se říká nadšení, to jest cesta k uměleckým výšinám! ... Hm, ano ... tož ... áno ... tedy slyšel jsem, povídá se cosi ... že hodláte k Národnímu divadlu, že pan Jesenius ... Varuji vás!! ... Kolikrát myslíte, že vás nechají měsíčně v Národním vystoupit? A co si tak myslíte, že budete hrát? Že budete hrát Barendra? O to se pan Kratochvíl, váš konkurent, již postará, abyste nehrál Barendra. ‚Psy‘ budete hrát! Zakrníte! Za-

hynete! Kohout po vás nezakokrhá!... Eh, což, Barend, Barend?!... Francka vám dám hrát! Makbetha vám dám hrát! Vezmu Šmidovi Cyrana a dám ho vám, Kutovi vezmu Fausta a dám ho vám! Protože to ředitel Grün s vámi dobře myslí, poněvadž jest vaším přítelem, poněvadž chce, abyste pod jeho rukama vyrostl, zmohutněl, stal se chloubou českého herectva... Mno... mno... nu, dosti již, milý, mladý příteli, pohovořím si ještě u příležitosti o tom s vámi... Buďte zdráv!»

Dva dny po této rozmluvě setkali se Veselý a Jesenius, a Veselý scénu vylíčil, vlastně zahrál ji. A dodal:

»Tajemný muž, tenhle Grün!«

Jesenius se žertu usmál.

»Ne, ne, myslím to vážně,« řekl Veselý. »Nosí něco v duši, o čem nevíme a snad by nebylo nezajímavě zabývat se jím blíže. Snad nemyslíte, že věřím tomu ředitelskému fanatikovi, že jest ředitelem? Och, ten jest jen Antonínem Grünem a kdo to je, toho nevíme. Nebyl nikdy u Aloisa Podzimka a nikdy u brněnského divadla a není vůbec hercem!«

»Ach, jděte!?!«

»Odpřísáhnout to chci. Mívám bystrý čich pro lidi tohoto druhu. Ale hloupý není. Sliby a hrozby jedněmi ústy!« Veselý se zasmál. »Tisíc dvacet korun! To je pětáctdesát měsíčně. Při osmde-

sáti by ještě nebyl efekt tisíce a devadesát by již bylo zbytečně mnoho.«

»Poslyšte, Veselý: A chtěl byste se dostat k Národnímu divadlu?«

»Zajisté. Jsem-li již u řemesla, rád bych se na ně podíval z blízka.«

»Můj vliv jest příliš malý, abych mohl něco určitého slíbiti, ale snad — snad pravím — se něco dělati dá.«

Oba muži se teď stýkali dosti zhusta. Veselý navštěvoval Jesenia odpoledne v jeho bytě a ten o volných večerech čekával na druhá, ředitelem Grünem až příliš zaměstnávaného, před »Uranii« a časem zacházel i dovnitř, aby se podíval na některou scénu.

Divadlo bývalo vyprodáno a lidé mrzutě odcháze-li od pokladny: Jméno Jan Veselý stávalo se slavným a předměstská scéna dostaveníčkem divadelního publika. Ředitel vyrostl v očích družstva a ještě více v očích vlastních, chodil s hlavou denně vztyčenější a trnul při tom strachem, aby Veselého neztratil. Grün to byl, který o něm rozšířil nejdobrodružnější zprávy, přesvědčen, že jakmile obecnost, byť z pouhé zvědavosti, do jeho divadla vejde, navštíví je z hlubšího zájmu i po druhé, ale teď se sám polekal duchů, které vyvolal, a kolující pověsti hleděl popřítí a zbavití účinnosti pomocí jiných, méně příznivých. Při-

lílná obliba nového herce stávala se totiž nebezpečnou, uspišující jeho odchod a hrozící sraziti »Uranii« na bývalý stupeň druhohadosti. Chopil se nyní vůči Veselému taktiky peněz a k hrůze správné rady, zvyklé na poměry zcela malické, dávat mu gáže, jakých ani činohra Národního divadla neplatila. Veselý bral, ale smlouvy nepodpisoval. Oslňoval diváctvo a ono jej slepě zbožňovalo, odhazujíc poslední zbytky scudnosti. »Uranii« rozléhaly se v této krátké době její slávy ohlušující bouře potlesku a výbuchy nadšení, a východ pro herce býval obléhán zástupy mladých nadšenců a žen, hořících touhou uchvátiti jediný pohled obdivovaného, a bezohledně zápasících o místo, jež skýtalo možnost dotknouti se jeho šatu. Předměstští aktéři nejezdívají domů v ekvipážích a nelze jim odpřahati koní, ale kteréhosi večera po představení »Cyrana z Bergeracu« nesla rozohnaná mládež Jana Veselého na ramencu od divadla až k jeho bytu a stála ještě dlouho do noci na ulici, znova bouřlivě žádajíc, aby se ještě jedenkrát objevil v okně. Byl zahrnován dopisy a dary od známých i neznámých ctitelek. Chlubíval se Jeseniovi a smával se při tom.

»Nezkazí tě?«

»Stěží,« odpovídal vesele, »ale prozatím mne to baví.«

Leč jméno Jana Veselého nebylo pouze ma-

jetkem vrtkavého denního obecenstva, přešlo i do kruhů odborných a zabývala se jím mnoho kritika. Zahájil ji František Peitera, muž divadlo nenávidící a herci nenáviděný, který si nedal ani tentokráte ujiti příležitost býti prvním, kdo pozlobí herce a rozdráždí obecenstvo výsměchem tomu, co pokládalo za nejkrásnější právo svých nejlepších citů. Byl to zvláštní člověk. Přičilo se mu divadlo, jež mu znamenalo přímou negaci umění, opovrhoval herci, které pokládal za odstrašující příklad protiuměleckosti, ale snad právě proto jim věnoval celý svůj zájem, studium i zlé péro, jako by si byl vyvolil za životní úkol pronásledovati tyto lidi přecitlivělých čivů a jako by mu působilo mnoho rozkoše kochati se křečovitými záchvaty jejich bezmoci. Byl ukrutný ve své nenávisti a jeho sloh byl směsicí odborné učnosti, nevkusy, hrubosti, často ani nezakryvané, a jízlivé duchaplnosti; dovedl však vždy uhoditi na pravý bod a instinktem honičiho psa vyslíditi nejslabší lidské stránky. Tam pak zamířoval střely. Neusmrcovaly, ale byly napuštěny jedem, který vyvolával zuřivost. Vše věděl a nikdo netušil, odkud. Zemský úředník, nechodící do společnosti a věnující se rodině a knihám, znal nejskrytější tajemství herců a hereček, tajné jejich hříchy, domácí poměry, záliby, choroby, a dovedl jim je říkati narážkami tak zchytralými, že se k nim nesměli ani přiznati.

Jak ho nenáviděli! Slibovali mu pomstu, tisíckrátě přísahali, že ho zastřelí nebo alespoň veřejně zmrskají, ale tisíckrátě se k tomu nedostali. Získávali přátelství jeho kolegů, navazovali spojení s úředními sluhy a loudili se v přestrojení do přízně jeho služek, aby se dopátrali něčeho, čím by ho mohli ostouzet. Leč dověděli se jen, že je mrzutý úředník a nepřijemný představený, ale to nebylo novinou; že vášnivě rád buchty s reveňovou zavařeninou, což nasvědčovalo zácpě; že chtěla jeho žena kdysi před lety po manželské scéně vyskočiti oknem, událost, která potvrzovala jeho surovost; a konečně, že dlouho do noci psává, z čehož se dalo soudit, že někdy napsal i divadelní kus, který buď bidně propadl, nebo nebyl ani přijat, a proto že se teď na divadle a hercích mstí: ale to vše bylo málo, tak zoufale málo, čím se mohli bránit. Nyní mu bylo k padesáti, ale za mladších jeho let se pokoušely herečky získati ne-li jeho spojenectví, tedy alespoň milosrdenství strategií dobroty a vracely se z návštěv u něho s rozzářenými tvářemi, plny nadějí a s úsměvem říkaly: „Ach, nechte ho, není tak zlý, jak vypadá!“ Ale po nejbližším svém vystoupení ztrnuly hrůzou, dočítajíce se v řádcích i mezi řádky Peterova referátu všeho, co mu v nejdůvěrnějších chvílkách na sebe prozradily, a nebyly mocny slova, kromě „padouchu! padouchu! padouchu!“, které do vyčer-

pání vyrazely zsinálými rty. Strašlivě nenáviděli herci ztrpčovatele svého života, ale přece to byly právě jeho posudky, jichž prvních se ráno nedočkavě chápali, rozzuření jejích zlobou a nespravedlností, pokud se týkaly jich, a nucení opět uznati mnoho pravdy v nich, když byly namířeny proti jiným. Tak František Petera vnášel mezi herce i nesvár, že se ani sjednotiti proti němu nedovedli. Dvacet pět let, bez omrzení svého, herců i čtenářstva, prováděl již tuto hru a stále s týmž neztenčeným účinkem právě proto, že jeho jedovaté střely neusmrcovaly, nýbrž očkovaly jen zuřivost.

A František Petera krátce po prvých úspěších Veselého psal pod nadpisem: »A t r a k c e U r a n i e«:

»Tvrдили mi, že mají v »Uranii« »umělce«, který dobře hraje, šel jsem se tedy podívat a uzřel věc neuvěřitelnou. Holešovické publikum, o němž by se dalo předpokládati, že reaguje pouze na narkotika celkem nevinná, jako jsou »Kříž u potoka«, »Služebník svého pána«, »Krista z myslivny«, »Farář z Podlesí«, »Drama čtyř chudých stěn« a »Mlynář a jeho dítě«, toto sprostné obecenstvo tedy, se dočista minulo rozumem. Bylo uhranuto černýma očima pana Jana Veselého, hypnotisováno přitažlivými pohyby jeho dlouhých prstů, a teď třeští. Ale dlužno přiznati: Původce choroby, nabývající poslední dobou rázu epidemického, jest

vskutku herec, jak si ho naše obecnost lepšího přáteli nemůže a v jeho smyslu nikoli sice posud »umělec« naprosto dokonalý, ale dojistě znamenitý. Co jest to herecké »umění«, jsme na tomto místě již mnohokrát a do omrzení opakovali. Jest mimo jiné potřebí i netné dávky bezcharakterností roztěcí se v cizí myšlenky a měniti každého večera duši dle toho, jak nám to vůle, či třeba jen rozmar cizí individuality nadiktuje. Po této stránce tedy panu Janu Veselému k dokonalosti ještě něco chybí. Nový herec »Uranie« plně a přesvědčivě dovede se oddati jen náladě, která konvenuje jeho naturelu, vřele vysloviti jen myšlenku a rytmus, které se jemu samotnému líbí; ale chvílemi, to jest tam, kde se sám nebaví, zapomíná se, přestává býti fiktivní osobností a stává se panem Janem Veselým, jak do Holešovic přišel z »tajemných a neznámých dálek«; nudícím se mladíkem s trochu potouchlým úsměvem, jímž bagatelisuje fascinované publikum a snad i trochu ironisuje svoje vlastní »umění«; mládencem s rukama a očima tak nestoudně chtivýma, že se vám chvílemi zdá, že jimi pojídá nejen ženy, které dříve byl vysvlékl, nýbrž i všechno obecnost ostatní. Tato divadelně neobvyklá směsice herectví a vlastní smyslné osobnosti, jež se tak znamenitě proplétají, doplňují a sesilují, toť právě ono nové, co omračuje Holešovice. Nic jiného. Dlouho-li origi-

nalita páně Veselého potrvá, nevím, soudil bych však, že ne dlouho. Sláva, věnce, žabky a sextáni, odnášející své zbožňované na ramenou z divadla, hysterické paničky, nadšení přátelé, reklamychtiví ředitelé, milostná obětí a noční život jsou kromě opravdového studia dramatických autorů vlivy velmi nebezpečné, které již tak mnohého herce připravily o individualitu a poslední zbytek vlastního charakteru či necharakteru. Může se tedy časem přihoditi i panu Veselému, že se stane hercem naprosto dokonalým. Má-li snad přátele, kteří by ho rádi dostali k »první naší národní scéně«, necht si pospíší, dokud není pozdě a originalita Jana Veselého se nerozplyne v »umění«.

Veselý měl z referátu dětinskou radost. »Co máte proti Františku Peterovi?« volal na Jesenia. »Vždyť je to výtečný muž! Že se mýlí v předpokladu možné mojí dokonalosti, za to přece nemůže!«

Avšak Jesenius neznal žertů ve věcech umění, zloba kritikova jej urážela a nenáviděl ho stejně jako ostatní.

Nezapíral přátelství k Veselému, ani nadšení jím, a bylo pravda i to, že se snažil dostati ho k Národnímu divadlu. Ale cesta do »zlaté kapličky nad Vltavou« má mnoho závor, jež třeba odmykati, lámati, přelézati či podlézati, a mnoho strážců, které nutno získávati nebo činiti neškod-

nými. Provést záměr nebylo by snadné ani za poměrů normálních, tím obtížnější to bylo, že se mu postavili do cesty tři lidé: slavný Emanuel Petrá, paní Škřivanová a Bohdan Kratochvíl.

Emanuel Petrá, velký umělec, kterého však třicetiletá sláva a blízkost stárnutí učinily žárlivým na každý cizí úspěch, a vědomí vlastní velikosti tvrdohlavým v jedenkrátě vysloveném »ne«, nebyl tak nebezpečný, jak by se na první pohled zdálo; nesmělo se jen naléhati naň protidůvědy a bylo třeba vyčkat, až zapomene a uklidní se zdáním, že se vše děje s jeho schválením a nic proti jeho vůli. To bylo tedy otázkou času, ani ne příliš dlouhého, poněvadž Emanuel Petrá zapomínal velmi záhy. Paní Lída Škřivanová, rusá krasavice se zelenýma očima, herečka a přítelkyně intendantova, byla mnohem nebezpečnější, ale také ona jen nástrojem v ruce člověka, hotového podniknouti vše, aby Veselý k Národnímu divadlu nepřišel: Bohdana Kratochvíla. On byl hlavní nepřítel. Ovšem, tento bývalý žák Emanuela Petrá a synek bohatých rodičů, o němž kolovala anekdota, že z množství stránek každé jeho nové role možno přesně zjistiti počet desítek, které si dramaturg vypůjčil od jeho tatínka, neměl ani tušení o tom, že jest vlastně dobrovolným bojovníkem za zájmy Antonína Grüna.

Vše sběhla se tak:

Jednoho odpoledne přisedl si ředitel »Uranie« v kavárně ke Kratochvílovi. Stáhl uražené levý koutek úst, na čele vytvořil vrásky a rozhořčeně pravil:

»Já vám něco povím, pane Kratochvíle: Tohle přestává již být hezké, co mi Národní divadlo provádí!... Já chci být také živ! Rozumíte?... A konečně ten monopol na umění a to věčné od-luzování dobrých sil nemůže býti ani národním umění zdrávo!... Věřte mi!«

A když se udivený herec ptal, oč vlastně jde, oznámil mu jeho nevědomostí neméně udivený Grün, že se zcela vážně jedná o angažování Veselého Národním divadlem.

»Nepopírám! Dobrý herec, výborný herec, znamenitý herec, zastíní tak mnohého od vás, ale býti jeho ředitelem také nejsou medy. Myslíte, že snese někoho vedle sebe? Že se smí dát role někomu jinému než jemu? Podají-li se Národnímu přetáhnouti mi ho, to teprve uvidí ředitelství a hlavně páni kolegové, jaká štěnička je tenhle pan Veselý.«

Herec dostal strach, neboť Veselý byl stejného věku s ním a Kratochvílovým úlohám hrozilo největší nebezpečí. Více si ani ředitel Grün nepřál. Účelu bylo dosaženo, záležitost vyřízena.

Brzy na to zpozoroval Jesenius v divadle sblížení, jehož účelu prozatím nerozuměl.

Dávala se francouzská komedie. Premiéra to

byla, což znamená vždy rozechvění i mezi herci nejotrlejšími. Každá nová role jest novou kontrolou vlastních sil, jeviště, obecnostvo a lstivá světla večera jsou nevypočitatelné, záleží nejen na desítkách cizích lidí od autora přes inspicienta a napovědu až k statistovi a poslednímu kulisnímu dělníku, ale i na tisíci nahodilostech, neboť špatný pohyb, přeřeknutí, chyba v ústroji, neobratnost či zlomyslnost partnerova dovedou rázem zničit snahu nejkrásnější, a to, čemu se říká úspěch, jest nejistým vždy. Na jevišti se hrálo a za ním byl obvyklý ruch počínajícího představení. V kulisách stála paní Skřivanová, odrážejíc se od zaprášené šedě jejich rubu jako nádherný obraz a krásnější než kdykoli jindy. Oblékla se dnes v tvrdě modrou řízu, modrou stuhou ovázala vysoký účes, bohatý šperk z modrých kamenů zdobil šiji, modré náramky zářily na bílých ramenou a kontrastem modré záplavy zasvítily hereččiny zelené oči ještě smaragdověji. A ty byly její pýchou. Herečky bývají pověřivé. Mívají řetízky s obrázky madon a jiné amulety, které chrání před nehodami; plivají si třikráte do střevíčků, než je obléknou, milují části cizích oděvů, což přináší štěstí, před každým výstupem se zvláště křížují a již v garderobě jest povinností frizérky udělati jim po dokončené toaletě tři křížky. Podobají se v tom námořníkům a hazardním hráčům, neboť i jejich bytí

a nebytí závisí na přízni či zlobě mnoha cizích mocností, na tisíci nepředvídaných náhodách, proti nimž jen vlastními silami se neubrání. Tak paní Skřivanová, rozčilená nejistotou příštích chvil, vjímalala znova a znova ze záňadří svoji »maticku«, tiskla ji ke rtům a celovala. Tu k ní přistoupil Kratochvíl.

»Krásná je, Lidunko!« řekl. »Počkala, dnes ji udělám křížek já, od zhrzeného milovníka to platí.«

Paní Skřivanová se roztržitě usmála, rozpacitě nastavila čelo a pohlédla na herce trochu udiveně.

Mezi oběma býval napiatý poměr. Kdysi, dokud ještě krásná paní nebyla přítelkyní intendantovou, ucházela se o přízeň tohoto bohatého chlapce, který dovedl býti i velmi štědrý, ale on ji odmítl. A to se nezapomíná. Teď jevil Kratochvíl zřejmou snahu přiblížit se jí. Činil tak účastnou pozorností ke všem jejím projevům, zdvořilými úsměvy, malými laskavostmi a všemi těmi drobnostmi, kterými si lidé projevují zájem. Jesenius dlouho nechápal. Až, když v listě, který řídil známý Kratochvílův, objevil se nepříznivý úsudek o Veselém, příliš neobratný a přehnaný, aby z něho okamžitě nebylo lze vyčísti tendenci, porozuměl, že se tu zahazuje boj proti příteli a světlo mu také, že Kratochvílovi nejde o paní Skřivanovou, nýbrž o přítelkyni intendantovou. Sbližování pokračovalo, nepřítelovy

plány se tedy dařily. V brzkú se oba spřátelili na tolik, že herec mohl kolegyni oznámiti jistý výrok Veselého o ní. Výrok byl velmi ošklivý a byl by urazil každou čtyřicetiletou ženu. »Co vůbec chce ta stará kojná na jevišti?« prý řekl.

Účinek byl mocnější, než herec očekával.

Uražené zablýskl zelený žár v očích.

»Komu to řekl?« vykřikla.

»Řediteli Grúnovi,« odpověděl nazdařbůh, pevností hlasu zastíraje rozpaky.

Paní Skřivanová se rozběhla k úžasu Kratochvílově ke Grúnovi. Ale ředitel »Uranie« byl příliš prozíravý, aby ihned nevystihl, oč asi běží a příliš chytrý, aby nechal Kratochvíla prohrátí svou vlastní hru. Zamračil se, nemile dotčen klevetou, a jal se drobně vrtěti hlavou.

»Ne, ne, milostivá paní, tak to jistě nebylo, ubezpečuji vás, a co se mne týče, věřte mi upřímně, nemohl bych to dosvědčiti. Něco se o vás mluvilo, ovšem, to víte, kdopak si to pamatuje, jedním uchem tam, druhým ven, ale takhle to jistě nebylo.«

To rovněž stačilo.

A intendant jest mocný pán.

Leč nezahálel ani Jesenius, když viděl, co se děje. Také on měl mezi herci přátele a v družstvu známé, také on měl vliv na žurnalistiku. Hercům jest sice pod trestem okamžitého propuštění za-

kázáno cokoli do novin o divadle psáti, ale inspirovali referenta neznamena ještě býti spolupracovníkem. Tak Jesenius, který by se byl jistě rozhořčeně ohradil proti tomu, aby byl nazván intrikánem, byl mimoděk také zatažen do víru drobných, ale mnohotvárných intrik, jež se staly pro obecné posuzování divadla tak příznačnými. A bylo mnoho ruchu a mnoho rozčilování: V Národním divadle, v »Uranii«, v tisku, mezi obecnstvem, v literárních a uměleckých kroužcích — a všeho příčinou člověk, jako meteor do Prahy vpadlý, Jan Veselý. Nejdivější pověsti o něm kolovaly a stávaly se stále zamotanějšími. Je prý to bukovinský žid a jmenuje se vlastně Lustig. Říkalo se, že je politickým zločincem, který se vystěhoval do Ameriky a nyní se vrací pod nepravým jménem do vlasti. Verse byla také obměňována tak, že jest herec známý český šlechtic, který v mládí zastřelil v souboji soka, prchl za oceán, a teď, policii sice znám, ale mlčky na vyšší pokyn trpěn, vystupuje v Praze pod cizím jménem. Kdosi měl známého, jehož příbuzný dostal od přátel z Ruska zprávu, že býval Veselý členem petrohradské dvorní činohry, a byla tedy na snadě domněnka, že byl do Rakouska vyslán za účelem špionáže. Jiný však tvrdil, že byl v záhadném muži poznán syn jaroměřského listonoše, hoch, který zde asi před pěti lety studoval a probíjel peníze velkostatkářského synka

z jižních Čech, s nímž se přátelil a který se později zastřelil. Tehdy prý také svedl jakousi dívku z Táboru, kterou rovněž dohnal k sebevraždě. Stejně mnoho historek vykládáno o nynějším životě Veselého, které zajímaly a sváděly snad právě proto, že pohoršovaly; o hýření, pouličních výtržnostech a divokých nočních orgiích, pořádaných společně s mladým Procházkou, synky bohatých otců a několika dámami od divadla i ze společnosti. Ale nikdo se v těch pověstech nevyznal. Bylo těžko říci, co z toho všeho bylo rozšířeno ředitelem Grünem za reklamními účely pro »Uranii«, co vymyšleno nepřáteli Veselého na jeho zostuzení a na čem bylo zrno pravdy. Když posléze povídaček bylo tolik, že pravděpodobnosti pozbyla každá, chopili se věci kavárenští vtipkáři a vymýšleli si nové, ještě nehoráznější, kterým se pak smála celá Praha. Ale Jan Veselý byl středem všeobecného zájmu a chudobná »Uranie« druhým pražským divadlem.

Každý den a nové shledání přibližovalo Jesenia a Veselého přátelství. Veselý mu spěchal vstříc s napřaženými rukama, jichž nedočkavost byla zdržována pouze samolibým strachem před odmítnutím, Jesenius blížil se mu svým klidným, dělnickým krokem a zpytavými očima, které si dříve

zevrubně prohlédnou toho, komu s plným vědomím odpovědnosti podá pravici na zpečetění, že přijímá duši jeho a dává mu svoji v trvalý svazek. Dobrymi druhy již byli a měli se rádi. Jesenius nabýval nad mladým hercem oné nevťiravé převahy, jakou míval ve styku s ostatními lidmi. Nebyla to převaha nad nejvlastnější osobností Veselého, té velmi zhusta sám podléhal, ale spíše nadvláda pevně vyhraněného charakteru nad beztvárnou a přece tolika tvarů schopnou lávou druhovnítra. Protektorský tón, s nímž kdysi před Jana předstoupil, pominul, zbylo z něho pouze kus otcovství. Velkým dítětem mu v té době připadal Veselý, dítětem s žárem v nitru, který uváděl jeho krev v trvalý var, se zvony v srdci, nikdy zcela klidnými, jež se rozezvučily každým zavanutím větru, tu každý zvláště, tu v souzvuuku stříbra, tu v disonanci. A jeho obličej, v němž nebylo rysu, který by během dvou chvil zůstával týmž, souhlasil tak dokonale s jeho duší. »Co je ti u mne potřeba charakteru, sám ho máš dosti,« řekl jednou. Děti nebývají ani dobré, ani zlé a také v černých očích Veselého blýskalo chvílemi cosi, co Jeseniovi připomínalo, že děti s toutéž nevinnou bezstarostností dovedou rozdati svůj oběd kočkám, jako vytrhávati pavoukům nohy. A do těchto strží byl by se Jesenius dříve rád podíval a prohlédl si ohníčky, hořící na jejich dnech.

«Co jsi dělal v Americe?» otázal se ho jedenkráte.

«Milého pánaboha chválil.»

«Co je to?»

«Ze zemské travičky se radoval a z nebeského slunce.»

«Konkrétněji bys mi to nechtěl říci?»

«Myslíš-li, že trampoval zní konkrétněji, tož trampoval. Vnějšíkově na tom není mnoho zajímavého a budu ti o tom jednou vykládat, budeš-li mít chut poslouchati. Žebрал jsem po farmách a kradl tam slípky, jezdil jsem, slepý pasažér, na střechách bleskových rychlíků, žil na prérii, stavěl si z roští hrady, krášlil je květy a jejich štíty řezbami nožem, abych své paláce druhého dne spaloval a těšil se na odchodu z jejich plamenů.»

«Symbolicky?»

«Ne, realisticky!» zasmál se. Dodal: «A co na tom bylo vnitřně krásného, říci ti nedovedu, ale zahraju ti to jednou, naskytne-li se mi příležitost. . . Škoda, že nejsem muzikantem!»

Jesenius jal se chápati i ráz umělecké osobnosti Janovy.

Jesenius získal svého umění velkou, vědomou láskou a pílí. Byl venkovan; syn zámečnickův z malého města. Již jeho děd a praděd se skláněli v práci, vyžadující tolik trpělivosti a přesnosti, nad kovadlinou a soustruhem, cele oddáni dílně

a tvořice pilnými rukama a bystrou hlavou základ budoucího rodového blahobytu. Také on zapínal v dětských hrách zrezivělé klíče do svěráku, leště je a prohlubuje pilníkem jejich zuby, obíral se mechanismy zámků, snaže se vniknouti do důmyslu jich per. Odkud se vzala láska k umění v synkovi temné zámečnické dílny, naplněné vůní kovových pilin, prosáklých olejem? Přemýšlel-li o tom a hledal v dějinách rodu, nalézal jen muže pilné, houževnaté a přemýšlivé, ženy neúnavné a energické, kteří mu nepodávali vysvětlení. A přece touha po divadle probudila se v něm velmi záhy. Již v dětství. Miloval loutková představení s jímavě ztrnulými tvářemi dřevěných herců a s měkce vláčnými pohyby paží, pod jichž pestrými látkami není svalstva. Vždy na několik zimních týdnů přijížděl do městečka slavný loutkář Majzner a hrával na sále u Krásů. Za prosincových večerů vypadala tato místnost zcela jinak, ku podivu jinak, než za nedělních polední, kdy sem zámečnický synek vyprovázel učně Filipka pro džbánek piva k svátečnímu obědu; teď žlutý svit petrolejových lampiček, jeviště s oponou zčernalou a rozpukanou stáří a směsice dětských hlav, nezvykle osvětlená, naplňovaly malé srdce tklivě vzrušeným pocitem. Chodili sem s Filipkem. Již v chodbě, plné ruchu a šumotu, uvítaly je tlumené zvuky kolovrátku, který zněl také jinak

než v průjezdě tatínkova domu, pak se otevřely dveře do ozářeného sálu, cinkly krejčary o talíř a mlčelivá žena jim dala modré vstupenky... a již to bylo tak divné, divné. Majzner hrával »Posvičení v Hudlicích«, »Pana France ze zámku«, »Doktora Fausta«, »Dona Šajna«, »Horyu a Glosku, aneb zapálení Hermanštátu« a sama tato jména skrývala v sobě mnoho ponurého, co zužovalo prsa a plnilo duši tajemným očekáváním. Filípek i Jiřík se usazovali do bzučícího roje dětí, netrpěliví, kdy již zazní zacinkání zvonku — ještě dnes má v paměti jeho zvuk — a pak se dívali rozšířenýma očima na krále, čerty, loupežníky, rytíře, trnouce hrůzou při pohybech jejich rukou k jilcům mečů a výskajíce při Kašparových žertech, aby doma, v komůrce, kterou společně obývali, ještě dlouho do noci si vykládali o krásnějším životě, ze kterého byli vytrženi. V chlapectví miloval ochotnická představení a kočovné divadelní společnosti, obdivoval jejich herce a z povzdálce za nimi nesměle chodil po ulicích, nabýváje vřelého vztahu ke krámům, kam vstupovali, a závidě hochům, k jichž rodičům se nastěhovali; neboť na knížeti Václavu, Kaunicovi, katu Mydláři a Dačickém z Heslova zůstalo i druhého dne v šedém denním světle mnoho záře. V šestnácti letech, tehdy učen v otcově zámečnické dílně, utekl Jesenius s družinou kočovníků z domova. Maminka ho však již v nej-

bližší štaci vypátrala, způsobila v ředitelově bytě hlučnou scénu, och, velmi hlučnou, při níž se sběhl celý dům a lidé se zastavovali na ulici, a po několika herdách do zad si plačícího hochu za ruku odvedla. Byl opět postaven k soustruhu a mechnickému vrtáku vedle druhu svého dětství, teď nerozumějícího mu již tovaryše pana Filipa, a dvou jiných učňů, kterým, stejně jako jemu, jen s bolestí tvrdly ruce a kteří měli černé čmouhy na spáncích a u nosu. Maminka s ním dlouho nemluvila, hněvivá hanbou, kterou učinil rodině a každé chvíle po něm bez příčiny zahrozila rukou a zlýma očima; otec mu v dílně po práci dával napomenutí a učedníci v pokračovací škole za ním pokřikovali »herce« a »hrnec«. Ale za rok zemřeli oba rodiče tyfovou nákazou. Závod přešel do cizích rukou, chlapci uloženo v sirotčí pokladně dvanáct tisíc korun. Šel se doučit ke strýci do sousedního města. Ale pobyl tam jen málo měsíců. Odešel s divadelní společností po druhé a tentokráte nebylo nikoho, kdo by ho přivedl zpět. Nastal mu nový život. Cidil divadelní obleky, opisoval úlohy, učil se a hrál. Našel učitele. Starý Rob to byl, potrhlý podivín, jenž, sám špatný herec, objevil v chlapci talent a týral ho svou přízní. Bral ho k sobě na byt, přikovával ke knihám a rolím, požaduje od něho nemožných věcí, rozčiloval se a zuřil nad každým nezdarem, rozhazoval rukama a křičel, až

se to ulicí rozléhalo, a také svého učně bil. Ale Jesenius i na tato léta vzpomíná rád a ještě dnes se stýká jednou či dvakrát do roka s hercem podivínem, zestaralým od té doby, ještě více zpodivnětělým, a teď oddaným morfiu. Za dva roky vystřídal Jesenius tři společnosti. Z desetníkůvých gází si ušetřil tolik, že mohl na několik měsíců do Prahy, aby tu navštěvoval dramatickou školu. Obdržel angažmá v Lublani, pak pobyl v Záhřebě, na to krátký čas u divadla brněnského a posléze dostal se do Prahy, do »zlaté kapličky nad Vltavou«, snu a touze všech českých herců. Od šestnácti let se nikdy nepřestal učit. Kniha a zrcadlo mu byly stálými druhy. Když seznal, kolik píše a sebekázně vyžaduje herecké umění, zařídil si dle toho i celou životosprávu, a umíniv si býti hercem, byl odhodlán věnovati svému povolání celý život, poučen, že kdo se chce státi zámečnickem, nemůže býti zároveň i koželuhem, kdo chce býti hercem, nemůže býti ničím jiným. Jal se pozorovati svět hereckýma očima. Tak to ode dávna dělávali jeho předkové, že s čímkoli se v životě setkávali, na vše hleděli se stanoviska obráběného železa a pružných per a on vyměnil jen šerou dílnu za světla jeviště, lásku k řemeslu za lásku k umění, soustruh a svěrák za knihu a zrcadlo. Byl opět učněm. Studoval z antických váz a soch postoje, jezdil po světových galeriích, kde pro něho

mistři všech věků a národů snesli materiál; měl velkou sbírku obrazů historických hlav, celou knihovnu děl o herectví, dějepisných knih a studií o krojích. Chodil do krčem dívat se na opilce a do tančíren na pepíky; v nemocnicích se učil na tvářích syfilitiků, na posledním chropění a svalových křečích umírajících; v ústavech pro choromyslné mu paralytikové a paranoikové okázovali šílené oči, předváděli svá blouznění a vzkřeky; poučovali ho hejsci na ulicích, dělníci v továrnách a dílnách, zamilovaní studenti na sadových lavičkách, žebráci, kočí, sedláci. Učil se dnes a každého dne stejně, jak započal před dvanácti lety. To byl on: Jiří Jesenius.

A zatím, co Jiří Jesenius chodil po museích a nemocnicích, pracně sbíraje svůj materiál, co jej pečlivě zpracovával v tichu stúdozny, bloudil Jan Veselý v šatech tuláka Evropou a Amerikou, neseje ani nežna. A pochmurná cimbuří a věže měst mu svěřovaly vzpomínky svých staletí; préríjní tráva a květy mu vdechovaly do duše své něžné i prudké vůně, les plnil jeho nitro mlčelivým klidem; zvučící prahy potoků, bouřlivé vodopády, stromoví, zpěvní ptáci, větry i oheň učili ho svým melodiím a lidé mu do dlaní vkládali svá otevřená srdce, tklivá i hrůzná. Nežádal, nechtěl, dávali. A s těmito dary v duši chodil Veselý světem, nevěda o svém bohatství. Rozhazoval jej, rozdával z něho

na setkání a komukoli, a pokladu neubývalo. Teď se stal hercem. Přijde náraz slova či gesta, a zvony jeho nitra se vzpomínkou rozezvučí písněmi ptáků, stromů, vod a požárů; dechne nálada, a černé podzemní tůně vyvěrou až k hladinám očí, trysknou odtud jiskry sopečných žárů... Jan Veselý, herec! Byl jím? Snad měl pravdu, snad jím ani nebyl.

Jedenkrát za podzimního odpoledne seděli oba v Jeseniově bytě. Host s cigaretou v ústech na pohovce, hostitel v odlehlém koutě pokoje v křesle.

Nastala pomlka v rozhovoru. Jesenius se zadíval do černých očí druhových, upřených teď na něho a nehybných. Privil:

»Odkud máš tyhle své oči? Ty přece nejsou české! Kdo byl tvůj otec?«

»Josef Veselý, rodilý z Žírce v okreseu královédvorském, bývalý šikovatel u hudby, naposled zavírák ve Stříbře.«

»Co je to?«

»Zavírák? To jest muž, který z úřední povinnosti poskytuje okresním vězňům byt a stravu a ze soukromé pile jim prodává kořalku a tabák. Zemřel před šesti lety a moje tetičky tvrdí, že zármutkem nade mnou, nezdárným synem. Ale nevěř jim, jest to pomluva, ty dobré ženy se zlobí, že jsem si od nich nikdy nevypůjčoval koruny a

nedal jim tak příležitost k mravoučným napomenutím. Ostatně se o mne můj laskavý tatínek nestaral a také jsem nikdy neslyšel, že by zápal ledvin pocházel ze zármutku nad ztraceným synem. Nedívej se na mne, byl to pravděpodobně skutečně můj otec, na matku se pamatuji sice málo, ale tvrdí o ní, že byla rádná žena. Měl jsem dvě sestry. Mladší, na štěstí pro ni, brzy zemřela, starší sloužila před deseti lety kdesi v Uhrách a od těch dob o ní nevím. Chceš ještě něco vědět k rodomenu mých očí?«

Veselý již opět hrál a nasazoval si masky, kterých Jesenius neměl rád. Ale tvářil se, jakoby nepozoroval. Zadíval se do přítelova obličej a dlouho naň hleděl a na jeho rtech ležel nádech úsměvu nechápajícího a nevěřícího. A Veselý tento dlouhý pohled i úsměv opětoval.

»Zdá se, jako by se ti v mém obličejí cosi neshodovalo,« řekl. »Možná, že se ti dokonce zdá, jako by se v něm rvalo a vraždilo dvacet vzájemně se nenávidících duchů. Ale to je omyl. Ti dávno pochopili bezúčelnost svých nenávistí a milují se.« Usmíval se při tom... »Znáš krajinu mezi Králové Dvorem a Jaroměří? Z jejich vsí pocházejí oba rody mých rodičů. Ten úrodný polabský pruh jest dějinně zajímavý. Po třicetileté válce byl pouští a zalidňoval se velmi pomalu. Dostal jej hrabě Špork za vojenské služby v tu-

reckých válkách. Ten sem přivedl svoji soldatesku. Hejtmani a lajtnanti dostali úrodné pruhu podél Labe, poddůstojníci svahy nad nimi a obyčejní žoldáci usedlosti až nahoře na kopcích. Španělové a Italové, Maďaři a Kumáni, Poláci, Srbové, Rumuni a jak se všechna ta sběr jmenovala, která tehdy vedla s obou stran války. A jejich rodiny zalidnily kraj, počestily se či poněmčily a ženily a vdávaly se mezi sebou. A teď si představ, bratříčku milý, jaká to pekelná směsice krve ve mně vře! A kdo byli otcové těchto mých prvních známých předků žoldáků? Víím já, jaká vína pili a jaké lidi vraždili a jaké ženy milovali? A je-li pravda, že se typy opakují, víím já, patřím-li do Karpat nebo k Ebru? ... A srdcem jsem tu. Prokletým srdcem! Létám po světě a ono se mi odtud nechce hnout. Chci je násilím přitáhnout a zatím ono vždy znova přitahuje mne... Ale počkej: Tož o srdci ne! Netřeba si kazit dobré nálady; a to se trochu svírá hrdlo a nedobře se polykají sliny... Ale boha třeba chválit! A moji Šperkoviští vojáci to pochopili a chválí ho. Já ho chválím, ty ho chválíš. Tou jeho jiskrou v nás, tou jiskrou života, tou tvůrčí jiskrou. Co na tom záleží, bratře, jeví-li se plozením či vraždou, zpěvem či nařikáním, stavením či zhářstvím... českým dobráctvím Jeseniiovým, či žoldněřskou nezřízeností Veselého? Vše jest jedno!»

Mlčeli chvíli a hleděli druh na druh s úsměvem.

»A co ty se bojiš mluvit o svém srdci?« přerušil náhle Jesenius mlčení.

Chvíli bylo ticho. Veselý se díval černýma očima na Jesenia a mlčel. A v těch očích tančily drobné jiskry.

Ale najednou se rozesmál.

»A co ty, Jiří Jesenie Jesenský z Jesenného a na Jesenném, se budeš starat o moje srdce? Co ty mu rozumíš? ... Ale povím ti jeho tajemství: Moji žoldněři se časem napijí vína a pak do sebe bítí halapartnami.«

Jeho smích přešel v úsměv, a plameny, očima z nitra vyšlehlé, skryly se zpět do ohniska.

»A opravdu to myslíš: chválit boha vraždou?«

»Ano.«

»Eh, jdi, zase si nasazuješ larvy!«

»Ne.«

»Pak se ovšem nikdy nedochodneme!«

»Stačí, rozumíme-li si.«